

PALI

Menetelmäopas puisten

KKKA

palikoiden maailmaan

TEAT

Toimittanut Roosa Halme

TERIA

Minun unelmani: Talo
ja perhe meren äärellä,
puita ympärillä

PALIKKA- TEATTERIA

Menetelmäopas puisten palikoiden maailmaan

Toimittanut Roosa Halme

Etukannen kuva:
Minä 5 vuoden
kuluttua: Kokonainen,
tasapainoinen ihminen

Tämän kirjan
kirjoittamisen on
mahdollistanut Taiteen
edistämiskeskus.

Kustantaja: KO-KOO-MO
Taitto: Eveliina Sillanpää
Valokuvat: Jesper Dolgov
Kuva s.11: Kai Ruohonen
Takakannen kuva: Roosa Halme

Kirjassa käytetään
ympäristösertifioitua, 100%
päällystämätöntä Nautilus-
uusiopaperia. Kirja on
painatettu tuulivoimalla
ja elintarvikehyväksytyillä
väreillä. Jokaisen kirjan
tuotosta lahjoitetaan
euro ikimetsän suojeluun
Luonnonperintösäätiön
kautta.

Julkaisun valokuvien
rakennelmat ovat
rekonstruktioita
vuosien varrella
palikkateatterityöpajoissa
toteutetuista teoksista.

www.ko-koo-mo.fi
2021

ISBN 978-952-94-4308-6 (sid.)
ISBN 978-952-94-4309-3 (PDF)

S I S Ä L L Y S

ALKUSANAT	8
IHMISEN MUOTOINEN JÄLLEENRAKENNUSSARJA - Kai Ruohonen	13
SANASTOA	18
1. PALIKKATEATTERIN ESTETIIKKAA - Roosa Halme	21
PALIKKATEATTERISTA NUKKETEATTERIN MUOTONA	21
TEATTERI ON LEIKKI	22
MIELIKUVITUS - UUSIUTUVA VOIMAVARA	23
PALIKAT TODELLISUUDEN PEILINÄ	24
PALIKKATEATTERI EKOLOGISUUDEN JA MUUTOKSEN ÄÄRELLÄ	25
2. KOHTAAMISIA PALIKKATEATTERIN PARISSA - Roosa Halme	29
PALIKAT KULTTUURIEN VÄLISESSÄ DIALOGISSA	29
PALIKKATEATTERI MUISTELUN TUKENA	31
PALIKKATEATTERI KOULUMAAILMASSA	34
PALIKKAPERHEITÄ	37
PALIKKATEATTERI TUNTEIDEN HAHMOTTAMISEN TUKENA	41
RYHMÄN MERKITYS PALIKKATEATTERITUOKIOISSA	43

3. PALIKKATEATTERIN NEUROESTETIIKKA JA SEN KEHITYKSELLISET JA TERAPEUTTISET HYÖDYT - Matthew Bernier	53
KEHITYS JA LEIKKI	54
ESINE- JA PÖYTÄNUKKETEATTERI	56
NEUROESTETIIKKA JA ILMAISULLISTEN TERAPIOIDEN JATKUMO	56
4. PALIKKATEATTERIN MAHDOLLISUUDET VUOROVAIKUTUKSESSA - Marja Susi	61
PALIKKATEATTERI TAIDETYÖSKENTELYSSÄ	62
VUOROVAIKUTUS TAIDETYÖSKENTELYSSÄ	64
VUOROVAIKUTTEISEN NUKKETEATTERIN TYÖOTE	65
TUNNETAITOJEN MERKITYS	67
TUNNETEHTÄVÄT PALIKKATEATTERISSA ERILAISTEN OSALLISTUJARYHMIEN KANSSA	68
5. KOHTI PALIKKATEATTERITUOKIOITA - Roosa Halme	71
RAKENTAMISEN PROSESSISTA	71
PALIKKATEATTERITYÖPAJAN OHJAAMISESTA	72
6. TEHTÄVÄEHDOTUKSIA PALIKKATEATTERITUOKIOON - Roosa Halme	79
LOPUKSI	87
LÄHTEET	88

ALKUSANAT

Tämän kirjan kirjoittaminen kumpuaa lähes vuosikymmenen aikana tehdystä työstä palikoiden ja palikkateatterin parissa. Kesällä 2011 kuvataiteilija Kai Ruohonen antoi minulle pussillisen suunnittelemaani palikoita ja kysyi, voisinko tehdä niistä jotain nukkketeatteriinkin liittyvää. Kyseessä eivät olleet mitkä tahansa palikat, vaan eri puolajajeista veistetty Ihmisenmuotoinen jälleenrakennussarja. Ensimmäinen palikkateatteriesitys, nimeltään Palikkateatteria, syntyi leikin ja innostuksen kautta, mielenjuoksuista loputtomia mahdollisuuksia tarjoavien palikoiden äärellä. Se sai ensi-iltansa marraskuussa 2011 Lasten oikeuksien päivänä osana Nukkketeatterijuhla PIP-Festiä. Yleisönä oli kaikenkokoista väkeä pikkulapsista ikäihmisiin. Katsomiskokemusta vaikutti yhdistävän puhdas oivaltamisen ilo.

Palikkateatteri on sanatonta, visuaalista teatteria, jonka pääroolissa ovat puiset palikat. Neutraalit, abstraktit puukappaleet kutsuvat mielikuvituksen heräämään ja johdattavat yleisöä erilaisten maailmojen ja tarinoiden äärelle. Palikkateatteria voi ajatella nukkketeatterin muotona, elävänä animaationa tai vaikka elävöitettyinä veistostaiteena.

Palikkateatterin keskiössä on tyhjiys. Tyhjiyydessään palikka sisältää samalla täyden potentiaalin olla mitä vain. Katsoja on vapaa näkemään mitä ikinä mieleen juolahtaa. Elävät veistokset syntyvät ja häviävät, muuttavat muotoaan. Uudelleen rakentaminen ja tuhoaminen, jatkuva mahdollisuuksien virta ja katoavaisuus, ovat aina läsnä palikoiden maailmassa.

Ihmisenmuotoinen jälleenrakennussarja ja Palikkateatteri, puiset palikat ylipäätään, muodostavat monimuotoisen jatkumon. Palikoiden universaalius ja sanatto-

muus on vienyt palikkateatteria muille maille ja kohti eri kulttuurista tulevia yleisöjä. Moninaiset yleisöt ovat palikkateatterityön ytimessä ja vaikuttavat vievän sitä eteenpäin. Tunnen suurta kiittolisuutta siitä, että olen saanut palikoiden kautta kohdata niin monenlaisia persoonia ja mielenmaisemia erilaisissa ympäristöissä.

Puiset palikat ja palikkateatteri ovat avanneet ovia kansainväliselle nukketeatteritaiteen kentälle sekä osallistavan taiteen, kulttuurihyvinvoinnin ja taiteen terapeuttisuuden suuntaan. Palikat ovat etsineet muotoaan ja merkityksiään useissa hankkeissa yhteistyössä eri alojen ammattilaisten kanssa, kuten taideterapia, psykologia, toimintaterapia, mielenterveys- ja opetusala, varhaiskasvatus, lastensuojelu ja gerontologia.

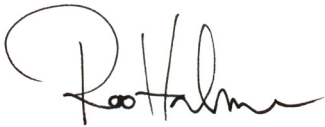
Tämän kirjan lähdemateriaaleina ovat aiheeseen laajemmin liittyvän tietokirjallisuuden lisäksi palikkateatterityöskentelyä koskevat kirjoitukset ja julkaisut, kuten Vuorovaikutteinen nukketeatteri lasten ja nuorten tunnetaitojen edistäjänä (Halme ja Susi, 2020) ja Palikkateatterin terapeuttiset mahdollisuudet (Lehtinen, 2012) sekä eri kiertueiden ja hankkeiden aikana kirjoittamani työskentelypäiväkirjat.

Puiset palikat ja niillä rakentelu yhdistetään tavallisesti lapsuuteen ja varhaiskasvatukseen, ja aiheesta on kirjoitettu useita teoksia siinä kontekstissa. Tämän kirjan kautta haluan nostaa esiin palikoilla rakentamisen ja palikkateatterin mahdollisuuksia myös nuorten, aikuisten ja ikäihmisten kanssa toimiessa.

Kirjoitan tätä hyvinkin sisältä katsoen, teatterintekijänä, työpajojen fasilitoijana ja ohjaajana. Kuvataiteilija Kai Ruohonen kertoo kirjan alussa luomastaan Ihmisenmuotoisesta jälleenrakennussarjasta, johon koko Palikkateatteri-konsepti pohjautuu. Ensimmäisessä luvussa pyrin kuvailemaan palikkateatterin estetiikkaa eri näkökulmista, minkä jälkeen kokoon kokemuksiani palikkateatterituokioista erilaisten kokijoiden kanssa. Olen saanut tehdä moniammatillista yhteistyötä muun muassa kouluissa, päiväkodeissa, lastensuojelulaitoksissa, vastaanottokeskuksissa, vanhainkodeissa, ensi- ja turvakodissa, kehitysvammaisten palvelutaloissa ja psykiatrisella osastolla. Pitkäai-

kaiset yhteistyökumppanimme, taideterapian professori Matthew Bernier ja psykologi, nukkekateatteritaiteilija Marja Susi jakavat kirjoittamissaan luvuissa asiantuntijanäkemysään aiheesta omien ammattiansa näkökulmasta. Bernier avaa palikkateatterin neuroestetiikkaa ja Susi sen vuorovaikutuksellisia mahdollisuuksia. Kirjan viimeiset luvut keskittyvät palikkateatterituokioiden ohjaamiseen ja tehtävähdotuksiin. Kirjan loppuun on listattu lähdekirjallisuutta. Verkkosivuilta www.ko-koo-mo.fi löytyy aineistoa Palikkateatterin toiminnasta sekä videonäyte esityksestä.

Tämä kirja on suunnattu kaikille, joita puisten palikoiden maailma kiehtoo. Kasvatustalon, sosiaali- ja terveysalan, kulttuurialan ja fasilitoinnin ammattilaisille opus voi tarjota uusia ajatuksia ja välineitä vuorovaikutukseen eri ikäisten ja erilaisista kulttuuritaustoista tulevien kanssa. Toivon, että valokuvat uudelleen rakennetuista palikka-veistoksista ja tarinat elävistä tilanteista tuovat monipuolisesti esiin palikkateatterin mahdollisuuksia taidetyöskentelyn menetelmänä erilaisten ryhmien ja yksilöiden parissa.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'R. Halmu'. The signature is fluid and cursive, with a large initial 'R'.

ROOSA HALME

on kemiönsaarelainen nukketeatteritaiteilija (Turun Taideakatemia 2009) ja säveltäjä (Pirkanmaan AMK 2008). Häntä kiinnostavat ihmismielen assosiaatiot, eläinten ja lasten mielenjuoksut, tarinat, tunteet ja tunnelmat. Halme on toiminut nukketeatteritaiteilijana, teatterimuusikkona ja säveltäjänä niin laitosteattereissa kuin vapaalla kentällä sekä kansainvälisten nukketeatterifestivaalien TIP-Fest ja PIP-Fest perustajajäsenenä ja taiteellisena johtajana. Halme on toiminut useita vuosia taiteilijana kouluissa ja hoivataiteilijana laitoksissa tehden monialaista yhteistyötä nukketeatteritaiteen parissa. Hän työskenteli nukketeatteritaiteen läänintaiteilijana Taiteen edistämiskeskuksessa Porin toimipisteessä vuosina 2012-2015. Halme kuuluu nukketeatteriammattilaisten verkosto Aura of Puppetsiin.

Halme on kehittänyt Palikkateatteri-konseptia vuodesta 2011 lähtien. Hän on vierailut esityksillään Palikkateatteria ja Palikkateatteri: Variaatio I (ohjaaja Yana Tumina) useilla kansainvälisillä nukketeatterinäyttämöillä eri puolilla Eurooppaa ja Venäjää. Elokuvaohjaaja Joni Pietiläinen toteutti dokumenttielokuvan "Paloja mielten maisemista" Halmeen palikkateatterityöskentelystä vuonna 2020.

Palikkateatteriaesityksen ensi-ilta oli Porissa lastenoikeuksien päivänä 2011.

KAI RUOHONEN

on sastamalalainen kuvataiteilija. Yksityisen taiteellisen toiminnan lisäksi hän työskentelee museoammattilaisena, tuottaja-gallerianhoitajana, Porin taidemuseon yhteydessä olevassa Poriginal galleriassa.

Omassa taiteellisessa työssään Ruohonen on keskittynyt leikin keinoin saavutettavan luovan toiminnan mahdollistamiseen. Hän on toteuttanut taidelähtöisiä työpajoja erilaisille kohderyhmille, mm. AIDS-orvoille Namibiassa, kehitysvammaisille nuorille Mosambikissa sekä kuvaamataidon opettajille Latviassa.

Ruohonen on toiminut myös rauhanturvaajana Syyriassa, Bosniassa, Kosovossa ja Eritreassa; Eritreassa hän toteutti, yhteistyössä ulkoministeriön sikäläisen edustuston kanssa, lapsille suunnatun Leikkivä ihminen-tapahtuman.

Ruohosen suunnittelema ja alati kehittämän Ihmisenmuotoisen jälleenrakennussarjan idea on syntynyt vuonna 2006 Guernica-näyttelyssä Suomen Madridin kulttuuri-instituutissa, jossa hänellä oli esillä perinteisistä rakennuspalikoista koottuja, raunioita kuvaavia installaatioita. Totutusta kaavasta poiketen, näyttely-yleisö tarttui veistosjalustoilla oleviin teoksiin ja alkoi rakentaa uudelleen raunioitunutta infrastruktuuria esittävien teosten rikkoutuneita muotoja. Tuolloin Ruohonen alkoi nähdä teosten vuorovaikutuksellisuuden kokijan näkökulmasta, ja ennestään staattisena pitämänsä palikan dynaamisena muotona vuorovaikutuksen välineenä.

Ruohonen ja Halme ovat tehneet yhteistyötä vuodesta 2011 alkaen puisten palikoiden äärellä ja kehittäneet KO-KOO-MO -konseptia yhdessä tuottaja Annukka Ketolan kanssa.

IHMISEN-
MUOTOINEN
JÄLLEEN-
RAKENNUS-
SARJA

apsena hyödynsin abstraktia luonnonmateriaalia roolittaessani leikkimis-
tapahtumia. Käytin puiden oksista katkottuja tikkuja, jotka esittivät ihmistä.
Ihmisen kuvat, siis nuket, oli mutkaton valmistaa ja kätevä tökätä maa-
han pystyyn esittämään seisovia hahmoja: kaukaa katsottuna ne näyttivät
ihmisiltä, samoin kuin kaukana seisova ihminen näyttää tikulta. Puinen
tikkuhahmo oli identifioitavissa niin itseä esittäväksi omakuvaksi kuin joksikin toiseksi
henkilöksi: abstrakti jäsenyi merkitykseksi.

Puinen rakennuspalikka toimii tikun tavoin, se on roolitettavissa mielleyhtymän
mukaan; yhdelle se voi olla rakennuspalikka, infrastruktuuri, toiselle taas infrastruktuu-
rissa toimiva inhimillisen rakenteen elementti.

Puinen rakennuspalikka on perinteinen, totuttu, ja helposti lähestyttävä kohde.
Orgaanisena esineenä se on jo itsessään hyvää oloa tuottava, kosketeltavaksi tarkoitettu
konkreettinen objekti, joka sopii niin pieneen kuin isoon käteen. Rakentaminen on myös
joukkoistavaa toimintaa, palikoineen se kokoaa ympärilleen yhdessä toimivan ryhmän.

Puiseen palikkaan voidaan, rakentamisen ohella, tarttua myös tuhoaminen
päämääränä; siinä missä palikka on toisten vastaavien yhteyteen asetettaessa raken-
netta vahventava tekijä, voidaan se törmäyttää rakenteeseen, ja rakennetta ylläpitä-
vään yhteisöön, hajottavana tekijänä. Ihmisessä on kaksi puolta, rakentaja ja rikkoja;
palikka on tässä yhtälössä keino, apuväline, ei itsetarkoitus tai päämäärä.

Orgaaninen ja abstrakti palikka, rakentamisen ja rikkomisen välikappaleena, on
ollut lähtökohtana laatiessani jälleenrakennussarjaa, inhimillisestä perspektiivistä käsin.

Ihmisenmuotoinen jälleenrakennussarja® on ihmistä ja ihmisen toimintaa kuvaava monimuotoinen jatkumo. Termi ”jälleenrakennussarja” viittaa vakauden eri asteille alisteisen moduulirakenteen inhimilliseen piirteeseen ja kykyyn muodostua, hajota ja kaaduttuaan syntyä uudelleen, joko edellisen rekonstruktiona tai aivan uutena rakenteellisena ratkaisuna.

Jälleenrakennussarjaa kehittäessäni yhtenä taiteellisena ja ekologisena lähtökohtana on ollut teoksen sisällöllinen ja fyysinen kierrättäminen saman resurssin puitteissa: rakennussarja voidaan asettaa erilaisiin rooleihin ja asiayhteyksiin – ja siirtää seuraavaan muotoon. Vaikka sen avulla laadittujen kertomusten määrä on rajoittamaton, siinä käytettävä materiaalipankki on vakio. Olennaista on olla hukkaamatta kokonaisuuden osia, aivan kuten hyödynnettäessä maapallon varantoja.

Näen palikoilla rakentamisen yhtenä kuvanveiston muotona, muotoiluna. Abstraktit muodot ovat ehtymätön kieli mielikuvien luomiseksi ja irralliset palikat rajaton raaka-ainevaranto erilaisten fyysisten esitysten laatimiseksi.

Abstraktina ja tyhjänä muotona geometrinen palikka mahdollistaa sen näkemisen eri tavoin: palikan yksinkertaisin muoto, kuutio voi olla ihminen, laajemmassa mittakaavassa ihmiskunta – tai jotain siltä väliltä.

Minun perheeni:
Kissa, kaksi lasta,
äiti, isä

S A - N A S - T O A

TEATTERINUKKE voi olla tulitikun tai kerrostalon kokoinen, mistä tahansa materiaalista tehty hahmo. On olemassa esim. pöytänukkeja, sauvanukkeja ja marionetteja. Teatterinukke tarvitsee yhden tai useamman nukettajan eli nukenkäsittelijän herätäkseen eloon.

NUKKETEATTERI on esittävän taiteen muoto, jossa eloton ”herätetään henkiin”. Nykynukketeatteri liikkuu tanssin, performanssin ja sirkuksen välimaastoissa, rajattomana, ja hakee jatkuvasti uusia tarttumapintoja. Nukketeatteritaide tuo yhteen useita eri taidemuotoja kuten kirjallisuuden, kuvanveiston, maalaustaiteen, draaman, musiikin, äänet ja valosuunnittelun. Nukketeatteritekniikoita ovat esimerkiksi käsinuket, pöytäteatteri, bunraku, paperiteatteri, varjoteatteri, esineteatteri, naamioteatteri ja erilaisista materiaaleista tehty teatteri, kuten palikkateatteri.

ESINETEATTERISSA

(object theatre) tutkitaan muokkaamatonta "esinettä" joko sinänsä, etsimällä sen luontaisia fyysisiä ominaisuuksia ja liikettä, tai annetaan sille rooli ja käytetään sitä hahmona tai symbolina tarinassa. ²

VUOROVAIKUTTEINEN

NUKKETEATTERI on

osallistavaa taidetyöskentelyä, joka keskittyy osallistujan kohtaamiseen, tarinoihin ja dialogiin nukketeatterin keinoin itse kokemalla ja tekemällä. ²⁷

TERAPEUTTINEN

NUKKETEATTERI on

monivaiheista ja moniulotteista terapeutin harjoittamaa terapiatyöskentelyä, jossa taiteen tekeminen voi tuoda tiedostamattoman prosessin esiin tai käynnistää sisäisen prosessoinnin. ³⁴

NEUROESTETIIKKA

tutkii, mitä aivoissamme tapahtuu kun teemme tai koemme taidetta. ¹

Rauhan tunne:
Auringonlasku

PALIKKA - TEATTERIN ESTETIIKKA

Roosa Halme

PALIKKATEATTERISTA NUKKETEATTERIN MUOTONA

Teatterit rakennettiin aikoinaan lähelle tempeleitä ja parantamiseen tarkoitettuja paikkoja. Sana teatteri juontuu latinankielisestä sanasta théatron, mikä on yhteydessä parantavaa tarkoittavaan sanaan terapia. Teatteri on kautta aikojen ollut paikka näyttämiseksi, katsomiselle, tarkkailemiselle, huomion antamiselle, terapialle tai katharsikselle eli sisäiselle puhdistumiselle. Nukketeatteritaiteen juuret ovat rituaaleissa, joissa koettiin, että objekti, patsas tai nukke luo yhteyden ihmisen ja jumalan tai muun ”korkeamman” välille. Taiteenlajin ytimessä on sielun antaminen elottomalle objektille.¹

Nukketeatterin osa-alueisiin kuuluu teatterinukkejen lisäksi muun muassa naamioteatteri, esineteatteri, varjoteatteri ja materiaalista kumpuava teatteri. Katsoja näkee minkä tahansa piirustuksen, veistoksen tai nukan elottomana objektina. Katsojan mielikuvitus täydentää nukan konkreettisen hahmon, sen liikkeen ja äänen yhdeksi eläväksi kokonaisuudeksi.² Perinteinen teatterinukke on tavallisesti rakennettu tietyksi

hahmoksi, esittämään tiettyä roolia. Toisin kuin perinteinen teatterinukke, palikat eivät itsessään esitä mitään ja samaan aikaan ne voivat esittää ihan mitä vain. Palikka on samaan aikaan viimeistelty muoto ja viimeistelemätön elementti, jonka kokija täydentää sille antamallaan merkityksillä. Palikkateatterin taide tapahtuu katsojan kokemuksessa, mielikuvituksen tilassa esityksen ja katsojan välillä.

Palikkateatterin voi kokea pelkistettynä ja minimalistisena esittävän taiteen, visuaalisen teatterin ja nukketeatterin muotona. Palikkateatterissa toteutuu nukketeatteritaiteelle ominainen mittasuhteilla leikkittely. Yksi palikka voi esittää ihmistä itseään miniatyyrikoossa, kokonaista taloa tai fyysisen maailman mittasuhteisiin istuvaa hiirtä. Mittasuhteilla leikkittely tuo mahdolliseksi etäännyttämistä ja tilanteiden ja asioiden tarkastelua ulkopuolelta, eri perspektiiveistä. Palikkateatteri on nukketeatteria, jossa korostuu yhteyden luominen omaan itseen, luovuuteen ja vuorovaikutukseen käsillä tekemisen ja animoinnin kautta. Animointi, nukenkäsittely, nuketus, tarkoittaa elämän illuusion antamista elottomalle esineelle tai materiaalille. Palikkateatterin mahdollisuuksiin vuorovaikutteisen nukketeatterin kehyksessä palataan tämän kirjan neljännessä kappaleessa.

TEATTERI ON LEIKKI

”Hei, se leikkii meille!” huudahti eräs kokija kesken palikkateatteriesityksen.

Mikä erottaa Palikkateatterin palikoilla leikkimisestä? Ehkä lähinnä se, että palikat, objektit, jotka on totuttu näkemään pikkulasten leikeissä lattioilla, nähdäänkin jalustalla, kohotettuna pelkistetylle näyttämölle mustan samettikankaan päälle. Objektit on temmattu irti niiden tavanomaisesta yhteydestä, ja ne voi kohdata uudella tavalla oivaltaen.

Leikki on osa ihmisenä olemista ja sitä esiintyy kautta ihmiselämän. Leikki alkaa pian synnyttyämme, ja jatkuu läpi lapsuuden, nuoruuden ja aikuisiän. Lapselle leikki on keskeinen toiminnan muoto ja kieli, kommunikoinnin väline. Sitä se voi olla myös aikuisille. Yksi leikin tehtävistä on muuttaa todellisuutta siedettäväksi. Leikki, kuten palikkaleikki, voi kuvata leikkijän sisäistä kokemusmaailmaa, leikkijöiden välisiä suhteita tai ilmentää valtasuhteita, ideologioita ja arvoja. Leikin laatu ja olemus vaihtelevat ja leikillä voi olla monenlaisia funktioita ja kulttuurisia merkityksiä. Leikkiä voidaan pitää yhtenä teatteriesityksen ilmeisimmistä psykologisista alkulähteistä.³

Leikki ja teatteri ovat sarja kokemuksellisia tiloja. Teatterissa, samoin kuin leikissä, on olennaista sen tapahtuminen ”tässä ja nyt”. Ihmisen kehollinen oleminen ja osallisuus muodostaa havaitun ja eletyn tilan. Ulkoisen kokemuksen tila ja sisäisen kokemuksen tila saavat rinnalleen kolmannen kokemuksen tilan, joka on vuorovaikutuksen synnyttämä tila. Tämä tila syntyy esimerkiksi teatterintekijän ja kokijan tai työpajan vetäjän ja osallistujan välille. Tässä vuorovaikutuksen synnyttämässä tilassa kokijan on mahdollista kokea erillisyyttä itsestään, ja se on pohja luovuudelle, leikille, empatialle ja suhteessa olon elävyydelle.⁴ Leikki mahdollistaa itsen löytämisen, sillä leikissä on tilaa toisiinsa liittymättömille ajatuksille ja vapaalle assosiaatiolle. Palikkateatteriesitykset ja -työpajat pohjautuvat leikkiin ja vuorovaikutukseen, ne ovat mielenjuoksua ja assosiaatioiden virtaa.

MIELIKUVITUS – UUSIUTUVA VOIMAVARA

Palikkateatteria -esityksen lopussa palikoista rakentuu korkeahko hahmo (kuva takakannessa), joka usein tulkitaan ihmiseksi. Samassa rakennelmassa on nähty myös paljon muita merkityksiä, kuten robotti, linna, viljakuivuri, Mannerheim-ristin ritari, isä ja kaksi poikaa, temppele, kirkko, kellotorni, jalkapalloilija, tyttö, poika, linnunpesiä täynnä

oleva puu, raketti sekä tehdas, joka tuottaa Palikkateatterin käyttöön uusia palikoita ja syöksee niitä ulos piipustaan.

Palikkateatterissa, kuten nukketeatterissa ylipäätään, mielikuvitus täydentää illuusion. Mielikuvituksesta voidaan erottaa esimerkiksi spontaani ja tarkoituksellinen kuvittelu, tämänhetkinen ja toishetkinen mielikuvittelu, sisäinen ja ulkoinen kuvittelu, sekä sosiaalinen ja yksittäisen henkilön mielikuvittelu. Mielikuvittelu voi tapahtua tietoisesti jonkin suunnan johdattamana tai ilman.⁵ Palikkateatteri pohjaa läsnäolevaan, tämänhetkiseen mielikuvitteluun ja tuokioissa usein yhdistyy sosiaalinen ja yksityinen mielikuvittelu. Mielikuvitteluä johdatetaan neutraalien palikoiden ja joskus myös niihin liittyvän äänimaailman avulla.

Asioiden yhdistäminen, hahmottaminen ja niille muodon antaminen, voi kehittää ajatuksiamme ja suhtautumistamme menneeseen, nykyisyyteen ja tulevaan. Koen, että palikat maailmojen rakentamisessa tuovat konkreettisesti esiin ihmisten, olentojen, asioiden ja universumin yhteyden, sen, miten kaikki on lopulta samaa, lähtöisin samasta aineesta.

Neutraalit palikat rohkaisevat mielikuvituksellisiin harppauksiin, joiden avulla ideoita ja ajatuksia voi käsitellä. Palikkateatterissa ja palikoilla rakentelussa ideoilla on mahdollisuus muuttua jatkuvasti ja samalla pysyä vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Palikka voi olla ihminen ja seuraavassa hetkessä talo, kasvi tai kulkuneuvo. Palikat mahdollistavat mielikuvituksen vapaan virtaamisen veistostaiteeksi, draamaksi ja tarinankerronnaksi ja innostavat omaehtoiseen ilmaisuun.

PALIKAT TODELLISUUDEN PEILINÄ

Palikkateatterin voi ajatella yleismaailmallisena kielenä ja esteettisenä ilmaisukeinona, joka tarjoaa pintoja vuorovaikutukselle. Palikkateatteritaide koostuu fyysisistä objek-

teista ja voi samalla toteutua sosiaalisina prosesseina, joissa rakennetaan keskusteluja, jaetaan muistoja ja vaihdetaan ideoita.

Palikkateatteri antaa mahdollisuuden jäljitellä todellisuutta ja sen kautta voimme myös tavoitella totuudellisuuden kokemusta itsessämme. Jo Aristoteles, ennen ajanlaskumme alkua, pohti taiteen ja teatterin juuria todeten kirjoituksissaan, että ihmisluonnolle on ominaista oppia jäljittelemällä ja kokea nautintoa jäljittelystä ja oppimisesta, samankaltaisuuden tunnistamisesta asioiden välillä.⁶ Pyrkimys totuudellisuuteen ja oivaltamisen ilo ovat palikkateatterin keskeisimpiä arvoja.

Palikat eivät kuvaa eivätkä esitä mitään itsessään, mutta niistä rakentamalla voidaan luoda mimeettisiä teoksia, ikkunoita todellisuuteen. Mimesiksellä voidaan tarkoittaa jäljittelyä tai heijastamista. Mimesis on ”tyyliteltyjä mahdollisuuksia”, ”peilisimpämme edessä”⁷, ”kyky tuottaa totta ja harhaa”⁸ ja ”esiintuomista koskien sitä, joka muutoin jäisi kätköön eikä mitenkään tulisi esiin.”⁸ Palikoilla rakentelu voi joskus yllättää rakentajan itsensä, kun tämä havahtuu näkemään rakentamansa teoksen uudesta perspektiivistä tai huomaa rakentaneensa jotain suunnittelematonta, mistä yhtäkkiä avautuukin hänelle merkityksellisiä ajatuspolkua.

PALIKKATEATTERI EKOLOGISUUDEN JA MUUTOKSEN ÄÄRELLÄ

Ekologisuuden kysymykset ovat aina läsnä tässä ajassa, jota elämme. Palikkateatterin ekologisia arvoja voi tarkastella eri näkökulmista, sillä puiset palikat ovat kestäviä ja kierrätettäviä monelta kantilta ajateltuna: Puu on ajaton ja uusiutuva luonnonvara. Palikkateatterin rekvisiitta, Ihmisenmuotoinen jälleenrakennussarja on veistetty kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti tuotetusta puusta. Palikat kestävät aikaa ja ne voivat siirtyä sukupolvelta toiselle, niin perinteisinä leikkikaluina kuin teatterin rekvi-

siittana. Palikat ovat luonteeltaan kierrätettäviä, niin fyysisesti kuin merkitysten antoa ajatellen, sisällöllisesti. Palikoista koostuvat rakennelmat voivat muuttaa muotoaan jatkuvasti ja niille voi antaa aina uusia merkityksiä. Palikoista voi rakentua aina uusia hahmoja, paikkoja ja asioita, jotka voidaan nähdä monella tavalla kokijan omasta taustasta riippuen. Palikkateatteri, niin kuin taiteen tekeminen ja kuvittelukyky ylipäättään, on ekologinen tapa matkustaa aina uusiin (mielen)maisemiin. Keskiössä on matkan teko, prosessi ja rakentaminen, ei vain valmis lopputulos.

Kun palikoista rakennetaan jotakin omaan elämään ja ihmisenä olemiseen liittyvää, teosta voi tarkastella erilaisista näkökulmista ja perspektiiveistä. Uusi syntyy myös vanhan näkemisestä uudenlaisessa valossa. Palikat, kuten muutkin objektit, joille annamme määritelmiä, kutsuvat tarkastelemaan tilanteita ulkopuolelta. Se mahdollistaa uudistamaan käsitystä myös omasta itsestämme ja toiminnastamme.

Palikat ovat lempeä itsetutkiskelun väline. Niiden avulla voi sisäistää, löytää ja hahmottaa erilaisia ajatusmalleja. Palikoilla rakentaminen voi syventää tietoisuutta ja kannustaa perspektiivien vaihtoon. Olennaista elämässä tuntuu olevan itsensä luominen, itsensä rakentaminen ja löytäminen uudelleen ja uudelleen. Oman tien etsimisessä ei välttämättä auta maisemien vaihtaminen, vaan asioiden ja tilanteiden näkeminen uusin silmin, kerta toisensa jälkeen. Puiset palikat kannustavat jatkuvaan muutokseen ja muokkaamiseen ja konkretisoivat näin ihmisyyden kysymyksiä. Ihmisen ei tarvitse olla oman identiteettinsä vanki, vaan meillä on mahdollisuus luoda käsityksemme itsestämme yhä uudelleen. Yhtä lailla kuin palikat vaihtavat järjestystä ja saavat sen myötä uusia merkityksiä, mekin voimme ihmisinä liukua erilaisten näkökulmien ja roolien välillä sitoutumatta vain yhteen malliin.⁹

Vahvuuteni: Kamera,
valokuvaaminen
luonnossa

Vihan tunne: Kun
joku haukkuu
toista

KOHTAAMISIA PALIKKA- TEATTERIN PARISSA

Roosa Halme

PALIKAT KULTTUURIEN VÄLISESSÄ DIALOGISSA

Palikkateatteri on lähtokohtaisesti sanatonta. Sen voi ajatella omanlaisena kielenään muiden taiteen kielten ohella. Sen kielellinen ominaisuus tulee esille etenkin eri kulttuurista tulleiden kanssa työskennellessä, silloin jos yhteistä verbaalista kieltä ei löydy. Palikkateatterin avulla esimerkiksi vastaanottokeskuksissa on kerrottu traagisiakin tarinoita omasta elämästä ja toisaalta tulevaisuuden haaveita. Palikkateatterin keinoin on mahdollista rakentaa dokumentaarisia kuvia hahmoineen ja ympäristöineen, ja tehdä niistä eläviä.

Kokemuksia palikkateatterituokioista vastaanottokeskuksissa:

”Yhden työpajan aikana eräs mies rakensi kertomuksen oman perheensä kohdasta. Jotkut hahmoista sijoittuvat hautausmaalle, jotkut miehen kotimaahan Irakiin, yksi Saksaan, toinen Ruotsiin, ja hän itse Suomeen. Hänen palonsa kertoo installaatiostaan oli suuri ja esille tuli vahvasti kaipuun ja huolen tunne läheisiä kohtaan. Palikkaveistos oli pohjana hänen tarinalleen ja kuvitti sekä täydensi olennaisesti hänen muutamalla englanninkielen sanalla kertomaansa. Mies vaikutti helpottuneelta saadessaan itsensä kuulluksi ja ymmärretyksi, saadessaan jakaa tunteensa. Toinen vastaanottokeskuksessa asuva mies ei halunnut rakentaa eikä muistella työpajan aikana perhettään, mutta rakensi kameran. Hänen suurin haaveensa oli ryhtyä valokuvaajaksi Suomessa. Hänelle palikat olivat väline keskittyä hetken täysin omaan unelmaan ja tulevaisuuteen, mennä eteenpäin elämässä.”¹⁰

”Eräs juuri maahan tullut nuori rakensi itselleen tärkeäksi paikaksi ensin vuoria, jotka myöhemmin muuttuivat moskeijaksi ja lopulta omaksi palatsimaiseksi synnyinmaan kodiksi. Hän kertoi perheestään kotirakennelman kautta ja kertoi ketkä kaikki kodissa asuvat. Palikoista rakennetussa kodissa oli pitkä käytävä, josta nuori pyysi ottamaan valokuvan.”¹¹

”Vastaanottokeskuksen ryhmäkodin nuorten parissa surun tunnetta käsittelevä tehtävä laajeni myös pelkoa ja huolta kuvaavaksi. Yksi nuorista rakensi tilanteen, jossa poliisi tuli ja vei hänet pois perheensä luota. Toinen nuori rakensi tilanteen, jossa oli hautausmaa ja pahoja ihmisiä, jotka ajoivat takaa häntä ja hänen äitiään. Kuvassa hän itse oli piilossa portaiden alla. Hän myös elävöitti teosta liikuttamalla palikoita.”¹¹

”Yksi vastaanottokeskuksen ryhmäkodin nuorista kuvasi rauhan ja hyvän olon tunnetta joukolla nykyisen koulunsa oppilaita ja opettajia, joista kaikki olivat tulleet eri maista. Hänestä on mukava olla osana joukkoa ja keskustella ihmisten kanssa. Toinen nuori rakensi hetken, jossa hän on äidin kanssa kotona kotimaassaan.”¹¹

PALIKKATEATTERI MUISTELUN TUKENA

Palikoilla rakentelu voi helpottaa esimerkiksi ikäihmisten ja kehitysvammaisten muistojen käsittelyä ja hahmottamista. Palikoiden avulla voi mielen sopukoista löytyä jopa kokonaan unohdettuja muistoja. Palikkateatteriesitys sitoo katsojien huomion esityksessä tapahtuvalla jatkuvalla muutoksella. Muun yleisön tavoin kehitysvammaiset ja ikäihmiset arvuuttelevat, mikä hahmo tai paikka on milloinkin kyseessä. Moni nauttii ryhmässä jaetusta yhteisestä hetkestä ja rakentelusta. Ikäihmisten ja kehitysvammaisten kanssa menetelmää voi käyttää esimerkiksi muistelutyön tukena, toimijuutta tuke-
massa tai hienomotoristen taitojen ylläpitäjänä.^{10,12}

Palikkateatteri on kiertänyt useissa ikäihmisten palvelutaloissa ja usein yleisöksi on kutsuttu myös lähialueen lapsia. Vanhuksille on ollut merkityksellistä puulajit, palikoiden pinnan tuntu, tuoksu ja muoto.

Ote vierailusta muistisairautta sairastavien palvelutalossa:

”Työpaja aloitettiin rakentamalla oma perhe lapsuuden ajalta. Vanhukset eivät tarttuneet tehtävään välittömästi, vaan tarkastelivat palikoita kaikessa rauhassa ennen kuin aloittivat rakentamisen. Monet perheistä olivat suuria ja palikoita tarvittiin paljon. Samalla syntyi tarinoita perheenjäsenistä ja perheen arjesta. Vanhukset saivat mahdollisuuden muistella lapsuuttaan, edesmenneitä per-

heenjäseniään ja kotiseutuaan. Vanhukset punnitsivat hyvin tarkkaan, kenen perheenjäsenensä henkilöllisyyden antoivat millekin palikalle. Eräs asukkaista pohti pitkään, kuka hän itse palikoista olisi ja päätyi sitten valitsemaan omasta mielestään kaikkein kauneimman palikan.

... Seuraavaksi vanhukset rakensivat lempipaikkansa. Joillekin se oli esimerkiksi lapsuudenkoti, joillekin taas työpaikka. Eräs osallistujista rakensi maatilan, jossa oli viettänyt lapsuutensa. Hän asetti maatilalle palikoita eläimiksi ja intoutui muistelemaan lemmikkilehmäänsä, joka oli ollut nimeltään Ystävä. Eräs osallistujista jopa löysi palikoiden avulla kokonaan uuden muiston menneisyydestään. Hän muisti palikoita epämääräiseen rakennelmaan asetellessaan yllättäen kioskin, jossa oli työskennellyt. Hän oli epävarma, mikä oli hänen lempipaikkansa ja alkoi yhdessä Halmeen kanssa järjestellä palikoita rakennelmaan. Yhtäkkiä hän tunnisti toteuttamassaan rakennuksessa kioskin penkkeineen ja kassatiskeineen ja muisti työskennelleensä siellä. Tämä muisto oli uusi myös henkilökunnalle.”¹³

Lasten ja vanhusten yhteiset työpajat ovat olleet mieleenpainuvia kokemuksia, kuten kiertueet ikäihmisten palvelutaloissa kera lapsiyleisön.

”Palikkateatteriesitykset vaikuttivat herättävän innostusta ja ihmetystä jokaisessa esityspaikassa. Lapset kuiskasivat esityksen aikana luvan kanssa ääneen hahmoja ja asioita, joita tunnistivat. Paljon kuului myös naurua, niin lasten kuin takarivin iäkkäämmän väen suusta. Hoivakotien asukkaat ovat hyvin eri kuntoisia: joku ei ehkä näe kovin hyvin, joku toinen ei välttämättä kuule, joku ihmettelee missä olemmekaan. Joka tapauksessa tuntui siltä, että jokainen jollakin tavalla pääsi kokemaan palikkateatterituokion tunnelman. Työpajaan sai osallistua vain kat-

Pelon tunne: Sydän,
huoli terveydestä

selemalla tai lasten ääniä kuuntelemalla tai vaikka muutamaa palikkaa kädessä pyöritellen. Tärkeintä saattoi olla yksinkertaisesti yhteinen läsnäolo.

Monet ikäihmiset osallistuivat aktiivisesti palikoilla rakentamiseen lasten kanssa, ja syntyi hauskoja kohtaamisia. Esimerkiksi eräs rouva otti pöytäseurueessaan ohjat käsiinsä ja ohjasi lapsia rakentamaan Salon kaupungintalon, joen ja siltoja, ja rakensi itse laivan lipumaan jokea pitkin. Toinen 99-vuotias rakensi korkean kerrostalon, jonka toisessa kerroksessa hän itse oli asunut sekä kiipeilytelineen, koska oli harrastanut kiipeilyä. Yhdessä tehtävässä lasten ja ikäihmisten rakentamat perheet kohtasivat kera kummastuksen: lapset ihmettelivät, miten jollain voi olla ollut 10 sisarusta. Tuntui merkitykselliseltä, että samaan näytökseen osallistui 1-vuotias ja 101-vuotias. Toiselle se oli elämän ensimmäinen teatteriesitys, toiselle ehkä viimeinen.”¹⁴

PALIKKATEATTERI KOULUMAAILMASSA

Olen toiminut koulutaiteilijana ja toteuttanut työtäni palikkateatterin keinoin, muun nukketheaterityöskentelyn ohella. Kouluissa olen toiminut koululuokkien kokoisissa ryhmissä, pienryhmissä sekä ohjannut yksityistuoquioita oppilaiden kanssa. Moniammatillinen yhteistyö opettajien, koulunkäynninohjaajien ja koulupsykologin kanssa taideyöskentelyn yhteydessä on tuntunut merkitykselliseltä.

Kouluikäisillä lapsilla palikkaleikin on todettu edistävän ymmärrystä omasta itsestään, kehostaan sekä oman itsen ja muiden yksilökohtaisista erillaisuuksista. Ohjattu palikoilla rakentelu kehittää ilmaisullista kieltä ja sanavarastoa sekä kykyä ymmärtää kuulemaansa kieltä. Palikat tarjoavat tilan tunteiden ilmaisulle. Palikkateatterituokiot

koululuokassa voivat lisätä ymmärrystä omista ja toisten tunteista sekä kasvattaa ryhmään kuulumisen tunteita.¹⁵

Toisten tarinoiden kuuleminen ja näkeminen voi edistää myös suhteellisuuden-tajun laajenemista, kun erilaisista taustoista tulevat lapset jakavat kokemuksiaan. Esimerkiksi eräässä koululuokassa pyysin noin 10-vuotiaita oppilaita rakentamaan tilanteen tai asian, jonka äärellä he ovat tunteneet surun tunnetta. Konfliktialueelta maahan muuttanut lapsi rakensi sortuneen kotikaupunkinsa, ja kertoi, että on huolissaan siitä, kuinka hänen sukulaisensa siellä voivat. Samalla luokalla oleva lapsi rakensi hetken, jolloin hän huomasi, että jääkaapista on maito loppu. Tehtävän alussa oli painotettu, että kyseessä voi olla minkä kokoinen surun kokemus vain, pieni tai suuri, jonka haluaa rakentaa, ja että teoksesta saa kertoa sen verran kuin haluaa tai olla kertomatta lainkaan.

Olen integroinut palikkateatteria oppitunneilla esimerkiksi matematiikkaan ja tunnekasvatukseen. Suomenkieltä taitamattomalla lapsella oli haasteita matematiikan parissa. Pyysin häntä rakentamaan erilaisia hahmoja ensin yhdestä, sitten kahdesta, sitten kolmesta jne. palikasta. Syntyi asteittain kasvavien hahmojen rinki, jossa hahmot alkoivat lapsen toimesta kommunikoida keskenään ja niistä kumpusi tarinoita. Palikoilla rakentelu voi edistää matemaattista ajattelua ja avaruudellista hahmotuskykyä ja kehittää käsitystä mittasuhteista, muodoista, kappaleiden koosta ja numeroista. Palikoilla rakentelun on todettu edistävän karkea- ja hienomotoriikkaa, silmän ja käden koordinaatiota, kykyä tasapainottaa sekä rentoutumista tahdon avulla.¹⁵

Palikoilla rakentelemalla on mahdollista purkaa kielteisiä haasteita, sosiaalista epävarmuutta tai levottomuutta aiheuttavaa käytöstä.¹⁵ Eräs levottomaksi koettu lapsi rakensi ”Minun unelmani” -tehtävässä rikkaan mielikuvitusmaailman, jossa vuoren huipulla oli suuri talo, jossa hän asuu kilpikonnansa kanssa. Heillä oli kulkuvälineenä helikopteri. Lapsella oli tapana rakentaa hyvin moniulotteisia, kekseliäitä ja toiminnalli-

Heikkouteni: Uusille
ihmisille puhuminen

sia teoksia, ja rakentaminen opettajan mukaan rauhoitti hänen koulupäiviään huomattavasti.

PALIKKAPERHEITÄ

Palikkateatterituokioissa saattaa tulla viitteellisesti esiin rakentajien persoonallisuuksia, ajatusmaailmoja ja kotiolosuhteita tai kokemuksia niistä. Rakennettaessa esimerkiksi omaa perhettä palikoista, voivat perheen sisäiset ihmissuhteet tulla näkyviin. Pyrin itse välttämään teosten tulkitsemista (muuten kuin taiteen tasolla), enkä yleensä tiedä osallistujien taustoista ennen työpajoja. Tarkoitukseni on taiteilijana ottaa vastaan kaikki teokset ja kertomukset sellaisina kuin ne siinä hetkessä ovat. Esimerkiksi perheiden varsinainen senhetkinen muoto on aina tullut esiin vasta työpajan jälkeen mukana olleiden kasvatus- tai sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten kanssa. Heille palikkateatterituokioiden seuraaminen on voinut tuoda uutta tietoa osallistujien elämästä ja heidän sisäisistä maailmoistaan.

Kuvausta perheiden rakentamisesta erityislasten päiväkotiryhmässä:

”Palikoista syntyi erikokoisia ja -näköisiä perheitä uusioperheistä yksinhuoltaja-perheisiin. Tehtävä saattoi antaa lapsesta enemmän tietoa kuin henkilökunnalla alun perin hänestä ehkä olikaan. Esimerkiksi erään erityislapsen kohdalla hänen rakentamastaan perheestä puuttui kokonaan äidin hahmo. Lapsi itse selitti äidin kuolleen, kun taas todellisuudessa äiti ei vain ollut lapsen arjessa läsnä. Tämä kuitenkin oli lapsen tapa ilmaista oma tarinansa ja kokemuksensa perheestä. Toinen erityislapsi taas sijoitti perheeseensä jonkinlaisen haamuhahmon, jonka funktiota hän ei osannut selittää. Kun häneltä tiedusteltiin palikan henkilöllisyyttä, hän itsekin hämmäntyi siitä, että oli sijoittanut tämän palikan osaksi perhettä.

(Taideterapian professori) Bernierin mukaan vastaavanlaisissa tapauksissa hahmo usein edustaa esimerkiksi kuollutta perheenjäsentä tai sosiaalityöntekijää.”¹³

Kuvaus yksityistuokiosta koululaisen kanssa:

”Kerran pyysin erästä ulkomaalaistaustaista lasta rakentamaan palikoista oman perheensä. Hän rakensi ensin pitkään ja hartaasti isäänsä käyttäen runsaasti palikoita. ”Isä on kuollut, mutta rakennan hänet kuitenkin,” hän sanoi samalla. Isä oli kuollut sodassa jo lapsen ollessa hyvin pieni. Muutkin perheenjäsenet rakentuivat isän vierelle.

Seuraavaksi ehdotin hänelle rakennettavaksi tilanteita, joissa hän oli tuntenut erilaisia tunteita: iloa, surua, pelkoa, vihaa ja rauhaa. Lapsi rakensi ahkerasti, mutta viimeisen tunteen kohdalla hän sanoi, ettei ole koskaan tuntenut rauhan tunnetta, että hän ei tiedä, mitä se on. Hän oli tovin hiljaa ja käänteli palikoita. Sitten yhtäkkiä hän alkoi rakentaa. Kuudesta palikasta syntyi isä, joka istuu, ja seitsemännestä palikasta muodostui hän itse, isän syliin istumaan. Hän sanoi: ”Tämä se on, rauhan tunne, minulla on kotona tästä valokuva.”¹⁶

Kokemukseni mukaan on tavanomaista, että ihmiset rakentavat perheen riviin niin, että lapset ja aikuiset muistuttavat jollakin tapaa toisiaan geometrisiltä muodoiltaan, mutta aikuiset ovat kookkampia. Kerran eräs Lähi-idästä saapunut nuori rakensi suuren perheensä palikoista koostuvaksi ringiksi. Ringissä oli seitsemän pienempää palikkaa, jotka esittivät perheen lapsia ja kolme pidempää palikkaa, jotka kuvasivat äitiä, isää ja vanhinta sisarusta. Joskus osallistuja on rakentanut perheensä siinä muodossa, mitä se on ennen ollut tai millainen hän toivoisi sen olevan, tai mikä juuri sillä hetkellä on tuntunut hänelle parhaalta todellisuudelta. Eroperheen lapsi tai nuori on

Omakeva

Vihan tunne: Riita
seurustelukumppanin
kanssa puhelimessa

saattanut rakentaa eheän perheen vaikka erosta olisi kulunut vuosia. Eräs lapsi ”unoh-
ti” toistuvasti rakentaa pikkusisarensa perhekuvaansa. Metaforien muodostaminen
palikkateatterin tai muun taiteen keinoin voi auttaa muuttamaan tunteita ja käsityksiä
erilaisista ongelmatilanteista.

PALIKKATEATTERI TUNTEIDEN HAHMOTTAMISEN TUKENA

Palikkateatterin tunneyöpajoissa rakennetaan hetkiä ja tilanteita, joita osallistuja on
kokenut erilaisten tunteiden äärellä. Konkreettisen rakentamisen kautta tunteet ja tun-
teiden suunnat voivat hahmottua ja niitä voi sanoittaa. Palikoilla rakentaminen mah-
dollistaa jonkin eletyn tilanteen näkemisen uudelleen objekteissa, jonkin asian muista-
misen sanattomasti, visuaalisesti, ehkä moniaistisesti.

Lapset ja nuoret ovat rakentaneet ilon aiheekseen esimerkiksi yhdessäolon
hetkiä ja yhdessä tekemistä perheen tai ystävien kanssa, sisaruksen halauksen, lem-
mikkieläimiä, pop-musiikin kuuntelua autossa, huvipuistoja, jääkiekko-otteluita, uima-
halleja ja muita harrastuksia sekä pikaruokaravintoloita.

Surun tunnetta kuvaavat tilanteet ovat liittyneet lasten ja nuorten kohdalla
esimerkiksi läheisen ihmisen tai eläimen kuolemaan sekä yksinäisyyteen, saamatto-
muuden tunteeseen ja kuoleman ajatteluun. He ovat rakentaneet tilanteita, joissa joku
kiusaa toista tai joku on jätetty joukon ulkopuolelle sekä tilanteita, joissa on koettu
yksinäisyyttä tai fyysisen koskemattomuuden loukkaamista.

Vihan tai ärtymyksen tunnetta kuvaamaan on rakennettu tilanteita, joissa on
herättävä aikaisin aamulla, kielletty pelaamasta koneella, kissa raapii, pikkusisar
häiritsee, joku rikkoo toisen tavaroita, katsotaan ikkunasta ulos ja on huono ilma sekä
käydään äidin kanssa meikkikaupassa. Kerran Suomeen muuttanut lapsi laitto levyn-
muotoisen palikan päänsä päälle kuin kirjan, ja kertoi vihaavansa lukemista suomen

kielellä, koska ei ymmärtänyt lukemaansa ja lukemista tuntui olevan aina liian suuria määriä. Nuorten parissa vihan tunteen hetkiä ovat ilmentäneet rakennelmat, jotka kuvaavat koulukiusaamistilanteita, selän takana ikävästi puhumista ja riitoja kaverin kanssa. Vihan tunteen raukeamista on kuvattu sovinnon tekemisellä ja anteeksi pyytämällä ja antamisella.

Pelon tunnetta pohdittaessa ja rakennettaessa lapset ovat tuoneet esiin pimeän pelkoa, mielikuvituspelkoa, pahoja unia, haamuja, ja sen kun ei uskalla jotakin. Kerran yksi nuori rakensi pitkulaiset palikat seisomaan ympyrän muotoon ja yhden palikan seisomaan siihen keskelle. Hän kertoi, että kyseessä on koulukiusaaminen ja hän itse on siellä keskellä. Kun hän purki tehtävän, hän kaatoi ensin yksitellen selälleen kaikki kiusaajia esittävät palikat. Nuoret ovat rakentaneet pelon tunnetta kuvaamaan hetkiä ja symboleita, jotka ovat liittyneet omaan tai läheisen terveyteen (sydän, neula), päihtyneen läheisen uhkaavaan käytökseen, yksin pimeässä metsässä kävelemiseen ja ison ihmisjoukon keskelle joutumiseen. Pelon tunteen raukeamista on kuvattu uuden aamun alkamisella, päihtyneen läheisen sammumisella ja terveyden uhkaa kokeneen läheisen toipumisella.

Rauhan tunnetta ovat ilmentäneet lasten ja nuorten kohdalla läheisen kanssa halaaminen, auringonlasku, suljetussa vessassa olo, jalkapallopeleihin katsominen. Yksi nuori kuvasi rauhan tunteen rakentamalla itsensä sairaalavuoteelle kertoen, että silloin hänen oli mahdollista sallia kontrollin menettäminen ja antaa vastuu hoitajille. Rauhan tunnetta kuvaamaan on rakennettu myös mökkejä ja kalastushetkiä, lemmikkieläimen tai läheisen ihmisen kanssa olemista, kirjojen lukemista, yksin olemista kotona tai vaikka rauhallisella rannalla kävelemistä. Jotkut lapset ja nuoret ovat kuvanneet tuntevansa rauhan tunnetta silloin kun nukkuvat tai makaavat omissa sängyissään.

Palikoilla rakentaminen voi avata erilaisia tiloja ja mahdollisuuksia tunteiden tunnistamiseen ja nimeämiseen. Rakennettu teos voi luoda konkreettisen ja metafori-

sen pohjan tunteista puhumiselle. Tärkeää on myös mahdollisuus tulkinnan vapauteen ja toisaalta tulkinnan ”pitämiseen itsellä”.¹¹

RYHMÄN MERKITYS PALIKKATEATTERITUOKIOISSA

Ryhmässä toimimisen tärkeitä tekijöitä palikkateatterituokioissa ovat esimerkiksi vertaisuus ja universaalius, eli samankaltaisuuden kokeminen ja sitä kautta toivon herättäminen.

Nuorisopsykiatrisella osastolla toteutettu TOIVO-hanke sisälsi ryhmissä toteutettuja palikkateatteriprosesseja, joista koottiin palautetta nuorilta ja hoitohenkilökunnalta:

”Hoitajat ja alan opiskelijat osallistuivat yleensä rakentamiseen, jolloin he tulivat kertoneeksi omasta elämästään ja tunteistaan myös nuorille. Hoitajilta saadun palautteen mukaan tämä inhimillistyi ohjaajia suhteessa nuoriin. Hoitajien mukaan ryhmissä tuskin olisi puhuttu niin henkilökohtaisista asioista ilman palikoilla rakentamista. Osallistujat kokivat, että oli helpompaa kertoa asioista kun siihen liittyvän teoksen oli ensin rakentanut ja sitä kautta hahmottanut. Jokaisen tuokion aluksi mainittiin, että omista teoksista saa puhua sen verran kuin haluaa, tai olla puhumatta. Jokaisella oli mahdollisuus valita, minkä verran ja millä tavalla mitään jakaa. Oli yllättävää, että jokaisessa tuokiossa jokainen halusi kertoa kaikista rakentamistaan teoksista. Siihen vaikutti osaltaan tuokioissa vallitseva turvallinen, positiivinen ja rauhallinen ilmapiiri.”¹⁷

Kuvaus erityislasten päiväkodissa toteutetusta työpajasta, jossa yksin rakennettujen tehtävien jälkeen tartuttiin ryhmätyöskentelyyn:

”Työpajan lopuksi lapset kokoontuivat saman pöydän ääreen ja rakensivat yhteisen kaupungin. Jokainen lapsi sai antaa haluamansa panoksen kollektiiviselle rakennustyölle. Yhteiseen kaupunkiin nousi muun muassa kirkko, ostoskeskus, poliisilaitos, parkkihalli ja kerrostaloja. Osa lapsista jäljitteli muiden rakennelmia, osa pyrki tietoisesti rakentamaan jotain muiden rakennelmista eroavaa. Kaupunkiin alkoi syntyä myös kulkureittejä, kun autot kulkivat rakennukselta toiselle. Lapset siirtyivät itsenäisestä rakentamisesta yhteistyöhön ja sovittivat omat rakennelmansa sopiviksi toisten kanssa. Osa lapsista rakensi kuitenkin omien rakennustensa ympärille muureja ja aitoja rajaten ne selkeästi erilleen muusta kaupungista ja tehden ne vaikeammin lähestyttäviksi. Bernierin mukaan fyysisen suojamuurin rakentaminen palikoilla saattoi olla suora signaali lapsen halusta pysytellä oman henkisen suojamuurinsa suojissa.”¹³

Toisilleen tutuista henkilöistä koostuvassa ryhmässä rakentelusta voi olla hyötyä erilaisissa tilanteissa:

Olin antanut tehtävän ja lapset ryhtyivät toimeen, lukuun ottamatta yhtä lasta. Hän koki, ettei voi rakentaa mitään annettuun tehtävään liittyvää, koska palikat eivät näytä konkreettisesti siltä miltä lapsen visio kuvasta näyttää hänen mieleensä. Koetin eri tavoin johdattaa lasta leikin äärelle, rakentaa ja kuvitella hänen kanssaan yhdessä. Lopulta hän pääsi leikin ytimeen vasta, kun hänen ikätoverinsa oli johdattanut omilla esimerkeillään hänet mielikuvituksen maailmaan.”¹⁴

Toimintaterapeutti Sari Hakakoski pohti palikkateatterityöskentelyä toiminnan terapeutisuuden näkökulmasta TOIVO-hankkeessa:

”Palikkateatteri-kokemus oli uusi sekä ryhmäläisille että ohjaajille. Terapeutisuuden näkökulmasta Halmeen tapa käyttää menetelmää ryhmässä tavoitti useita

terapeuttisen toiminnan tekijöitä¹⁸: toiminta antoi mahdollisuuden osallistua ja kehittää sekä sanallista että sanatonta vuorovaikutusta. Toiminta eteni myös ryhmäläisten ehdoilla – jokainen sai osallistua tai olla osallistumatta itselleen sopivalla tavalla. Ryhmissä painottui selkeästi tekemisen prosessi ja sille annettiin niin paljon aikaa kuin ryhmäläiset sitä kaipasivat. Palikkatöitä tarkasteltiin kunnioittaen, hyväksyen ja kiinnostuneena pysähtyen tasapuolisesti jokaisen työn kohdalle. Tämä mahdollisti jokaiselle osallisuuden ja vastavuoroisuuden kokemuksen kuin myös kokemuksen omasta arvosta ja tärkeydestä. Jokainen sai tehdä työn oman kiinnostuksen ja halun mukaan – tölle ei asetettu minkäänlaisia tavoitteita, toiminta oli siis jokaisen itse säädeltävissä tarpeiden ja kykyjen mukaan, itselle sopivaksi. Ryhmissä ei tavoiteltu syvällistä terapeuttista prosessia. Luovana menetelmänä palikkatyöskentely antoi kuitenkin mahdollisuuden ajatusten, tunteiden ja mielikuvien tietoiseen ja tiedostamattomaan ilmaisuun sekä symboliseen tuottamiseen. Palikat olivat tietyn muotoisia, kokoisia ja väreiltään rajattuja eri puulaatujen mukaan ja niitä oli määrällisesti rajattu määrä. Tämä saattoi haastaa ongelmanratkaisutaidot ja luovuuden, jotta mielessä olevalle asialle löytyi mieleinen ”palikallinen ilmaisutapa”. (Toimintaterapeutti Sari Hakakoski, 2019)

Surun tunne: Kun
kukaan ei leiki
kanssani

Vihan tunne:
Kun en saanut
pelata

Ilon tunne:
Porsas ja
elefanti

Pelon tunne:
Piileskely

Surun tunne: Kun herää
sängyssä ja huomaa, että
on nukkunut koko päivän.

PALIKKA - TEATTERIN NEURO - ESTETIIKKA

J A S E N K E H I T Y K S E L L I S E T J A T E R A P E U T T I S E T H Y Ö D Y T

Matthew G. Bernier

Matthew G. Bernier on Virginian yliopiston taideterapian professori, nukketeatteriterapeutti ja sertifioitu taideterapeutti. Bernier kutsuttiin mukaan vuonna 2012 Palikkateatterin ensimmäiseen hankkeeseen "Palikkateatterin terapeuttiset mahdollisuudet". Siitä lähtien Bernier on tehnyt konsultoivaa yhteistyötä Palikkateatteriin ja vuorovaikutteiseen nukketeatteriin liittyen.

Nukketeatteritaiteilija Roosa Halmeen Palikkateatterissa abstraktit, geometriset puupalikat johdattelevat katsojan erilaisiin maailmoihin. Nukettaja, musiikki ja esityksen äänimaailma herättävät palikat eloon, ja sanaton, visuaalinen ja veistoksellinen nukketeatteriesitys vangitsee katsojansa. Palikkateatteri on visuaalista teatteria, joka

kutkuttaa mielikuvitusta. Esitys on luova, moniaistinen kokemus. Katsojat tekevät siitä oman tulkintansa.

Palikkateatterin fyysinen perusosa on kokoelma puupalikoita, jotka muistuttavat perinteisiä arkkitehtonisia rakennuspalikoita tai lasten palikoita. Esityksissä ja työpajoissa palikat muuttuvat hahmoiksi, esineiksi, rakennelmiksi ja maisemiksi. Puupalikat ovat tuttuja ja turvallisia perusmuotoja, joita on helppo käsitellä. Palikkateatteri vetoaa kaikenikäisiin ja -kielisiin katsojiin.

Halmeen taidokas palikoiden käsittely hämmästyttää yleisön. Erimuotoiset palikat pyörivät helikoptereina, tanssivat ihmisinä, kotkottavat kanoina, pärisevät moottoripöyrinä ja uhmaavat painovoimaa erilaisina rakennelminä. Toisinaan Halme järjestää esityksien jälkeen työpajoja, joissa osallistujat saavat omat palikkasarjansa ja pääsevät luomaan niistä omia hahmoja, esineitä ja kohtauksia.

KEHITYS JA LEIKKI

Palikkateatterin tärkeimmät osatekijät sekä esityksissä että työpajoissa ovat mielikuvitus ja leikki. Kaikenikäiset katsojat ja osallistujat kutsutaan jättämään todellisuus ja epäuskoisuus taakseen ja loikkaamaan mielikuvitusmaailmaan, jossa puupalikat voivat muuttua miksi hyvänsä. Nukettaja toimii melkein kuin lapset normaalin kehityskaarensa aikana: liikuttelee esineitä, leikkii niillä ja kuvittelee, että ne ovat muuttuneet joksikin muuksi.

Leikkiterapia kehitettiin jo 1920-luvulla, kun muutamat psykoanalyytikot alkoivat havainnoida leikkiviä lapsia ja oppivat ymmärtämään näiden sisäistä elämää leikin kautta. Brittiläinen lastenlääkäri ja varhainen leikkiterapeutti Margaret Lowenfeld kehitti vuonna 1935 World Techniquen (maailmatekniikka), joka tunnetaan myös nimellä sand play (hiekkaleikki). Tekniikan avulla lapset saatiin osallistettua terapeutti-

seen prosessiin, ja nämä pystyivät ilmaisemaan itseään sanattomasti leikin kautta. Lowenfeld oli turhautunut perinteisen suullisen terapian rajoitteisiin psykoanalyttisessä perinteessä. Hän kannusti lapsia rakentamaan kuvan omasta maailmastaan erillisillä tarjottimilla olevalla märällä ja kuivalla hiekalla ja pienoismallileluilla. Lowenfeldin ajatus oli, että lapset käsittelevät ajatuksiaan ja tunteitaan ensisijaisesti aistien, kehon liikkeiden ja leikin kautta. Myöhemmin lapset ottavat näihin tutkimuksiinsa mukaan hiekkalaatikon, leluja, pienoismalleja, käsinukkeja, nukkeja ja palikoita.¹⁹

Nykypäivän leikkiterapia on usein ”epäsuoraa, henkilökeskeistä terapiaa. Se on myös terapian muoto, joka käyttää ikivanhoja parannusmenetelmiä: tunnustusta ja katarsista. Terapeutti tarjoaa läsnäolon lämpöä, empaattista huomiota ja emotionaalista responsiivisuutta turvallisen läsnäolon kautta”²⁰. Carl Rogersin, henkilökeskeisen terapian isän mukaan ”koko leikkiterapiatekniikka perustuu katarsiksen peruseräiteisiin: sormiväreillä, psykodraamalla ja nukke-esityksillä on kaikilla yhteys tähän vanhaan ja vakiintuneeseen psykoterapian kategoriaan.”²¹

Edwards (2019) selittää, että ”leikkiterapeutti antaa lapselle vapauden tutkia leikkiympäristöä, vuorovaikuttaa elottoman esineen kanssa – näitä ovat niin hahmot kuin ”epävakaamat” välineet, esimerkiksi hiekka – ja heijastaa oma näkemyksensä niihin. Leikki tarjoaa symbolisen kielen. Miniatyrihahmot ja lelut edustavat elämää ja sen erilaisia ympäristöjä. Näihin yhdistettynä taidemateriaalit sekä mahdollisuudet teatteri-ilmaisuun ja vapaisiin miellelyhtymiin tarjoavat lapselle tavan kertoa haasteista, ajatuksista, tunteista, ihmissuhteista, kokemuksista tekemistään tulkinnoista ja oman maailmansa realiteeteista.”²⁰

Kehityksellisesti lapset oppivat itsestään ja ympäröivästä maailmasta leikin kautta. Palikoiden kaltaisilla esineillä leikkimisen kautta lapset voivat tutkia kuvia, kognitiivisia käsitteitä, olosuhteita, hahmoja, suhteita ja tunteita. Näistä ja muista syistä palikkaleikkiin kannustetaan edelleen koulutus- ja terapiayhteyksissä.²²

ESINE- JA PÖYTÄNUKKETEATTERI

Nyky nukketeatterin kaksi suosittua muotoa ovat esine- ja pöytä nukketeatteri. Perinteisessä nukketeatterissa nukettaja on yleensä piilossa katseilta lavan tai verhon takana. Katsojat näkevät käsinuken, keppinuken tai marionetin, joka liikkuu kuin itseksensä. Nukettaja animoi näitä elottomia esineitä synnyttääkseen illuusion elämästä. Kirjaimellisesti animointi tarkoittaa henkiin herättämistä. Nukettaja luo hengityksen, painon/painovoiman ja keskittymisen avulla illuusion elävästä, hengittävästä, ajattelevasta ja tuntevasta hahmosta (ihmisestä, eläimestä, olennoista jne.).

Esinenukketeatterissa elottomat esineet personoidaan ja niille luodaan illuusio elämästä, vaikka ne eivät näytäkään miltään tunnistettavalta hahmolta. Tällainen esitys toteutetaan usein pöydällä tai vastaavalla pinnalla, jolloin nukettaja on kokonaan näkyvissä. Tämä on intiimimpää verrattuna perinteiseen nukketeatteriin, jossa nukettaja on piilossa lavan takana. Katsoja kokee tilanteen kuin katselisi pöydällä tai lattialla leikkiviä lapsia tai leikkisi näiden mukana. Tosielämässä tällainen leikki synnyttää vuorovaikutusta lasten välille tai lasten ja vanhempien tarkkailijoiden välille. Halmeen Palikkateatterissa esitys tarjoaa samaa intiimiyttä ja visuaalista, tunteellista ja joskus sanallistakin vuorovaikutusta.

NEUROESTETIIKKA JA ILMAISULLISTEN TERAPIOIDEN JATKUMO

Palikkateatteri voidaan ymmärtää neuropsykologian ja neuroestetiikan kielen ja käsitteiden kautta. Esitys ja työpajat noudattavat samaa alhaalta ylöspäin suuntautuvan prosessoinnin kehityksellistä hierarkiaa ja aivojen aktivointia. Verywell Mindin (2020) mukaan ”alhaalta ylös suuntautuva prosessointi voidaan määritellä aistianalyysiksi,

joka alkaa alkutasolta, siitä mitä aistimme voivat havaita. Tämä prosessointimuoto lähtee liikkeelle aistitiedosta ja siirtyy sitten siihen, miten tämä aistitieto on integroitu aivoihin. Tieto kulkee yhteen suuntaan, se lähtee liikkeelle verkkokalvolta ja etenee sieltä näköaivokuoreen. Tästä prosessista voi päätellä, että prosessointi alkaa ärsykkeen havaitsemisesta, ja sitä vauhdittavat evoluution myötä kehittyneet perusmekanismit. Toisin kuin ylhäältä alas suuntautuvassa prosessoinnissa, alhaalta ylös suuntautuva prosessointi on täysin tietopohjaista eikä vaadi aiempaa tietoa tai oppimista. Alhaalta ylös suuntautuva prosessointi tapahtuu hetkessä.”²³

Samaan ajatukseen voi törmätä myös ilmaisullisten terapioiden jatkumossa, ITJ:ssa (Expressive Therapies Continuum eli ETC²⁴). ITJ on laajasti käytetty kehys, jonka kautta ymmärretään sekä vuorovaikutusta taidemuotojen kanssa että tietojen prosessointia²⁵. ITJ auttaa terapeutteja työskentelemään ohjailevasti taideprosessien ja -muotojen valinnassa. ITJ on nimensä mukaisesti taideterapeuttien kehittämä ja pääasiassa taideterapeuttien käytössä. Sitä voi soveltaa kaikkiin ilmakeisiin taiteisiin, ja sen avulla voidaan ymmärtää visuaalisten ja esittävien taiteiden potentiaalisia terapeuttisia hyötyjä myös terveydenhuoltoon ja yhteisötaiteeseen sovellettuna.

ITJ:n kaaviossa on kolme päällekkäistä horisontaalista tasoa ja yksi vertikaalinen taso tai akseli, joka halkaisee kaikki kolme horisontaalista tasoa. Jokaisen horisontaalisen tason kummassakin päässä on yksi osatekijä. Alhaalta ylös suuntautuva prosessointi alkaa kinesteettisellä/aistitasolla. Kinesteettisellä viitataan liikkeeseen ja toimintaan. Aisteilla viitataan kokemuksiin ja aistien kautta vastaanotettuun tietoon. Palikkateatterissa Halme ensin leikkisästi käsittelee ja liikuttelee yksittäistä puupalikkaa, tutustuu sen tuntumaan ja fyysisiin ominaisuuksiin, ja ottaa vasta sitten leikkiinsä mukaan lisää palikoita.

Seuraavalta tasolta löytyvät havainto- ja affektitekijät. Havainnointi viittaa rajoihin ja kuvioiden ja muotojen luomiseen. Affektiivisuus viittaa tunnereaktioihin. Pa-

likkateatterissa Halme määrittelee ja uudelleenmäärittelee kuvioita ja muotoja, niin horisontaalisesti kuin vertikaalisesti, ja viittaa sekä eläviin (ihmiset ja eläimet) että elottomiin (helikopterit, rakennukset, moottoripyörät jne.) hahmoihin/esineisiin. Matkan varrella hän luo valmiita, tahallisen ilmaisevia rakennelmia, ja lopullisena luomuksena syntyy yksi suuri hahmo. Hänen tunnereaktionsa näkyvät selvästi hänen kasvoiltaan ja hänen kehonliikkeistään, ja ne heräävät henkiin palikoissa. Joskus katsojat huudahtavat näkemiään hahmoja ääneen: he tunnistavat yhtäkkiä palikoiden muodostamat hahmot ja ilmaisevat näin suurta riemuaan tai ihmetystään.

Seuraava taso on kognitiivinen/symbolinen. Kognitiivisella viitataan ajatteluun ja älyllistämiseen sekä taiteeseen suunnittelun ja ongelmanratkaisun välineenä. Symbolinen viittaa merkkien, symbolien ja metaforien käyttöön. Huumori, satiiri ja piilomerkitykset ovat taiteessa keinoja, joilla ilmaistaan ihmisten yksilöllisiä reaktioita ympäristöön tai tilanteeseen. Palikkateatterissa Halme ajattelee, suunnittelee ja ratkaisee ongelmia samalla kun määrittelee palikoita ja herättää niitä henkiin. Hän myös kokeilee uusia ja erilaisia tapoja, joilla samoja palikoita voidaan käyttää. Esitys on täynnä huumoria ja piilomerkityksiä (niin visuaalisesti kuin valittujen äänien ja musiikin kautta), joiden ansiosta katsojat voivat heijastaa palikoihin ja tapahtumiin omia ajatuksiaan ja rakentaa niille omia merkityksiään.

Viimeinen taso on luova taso. Tämä taso on ITJ-kaaviossa pystysuuntainen akseli, joka kulkee kaikkien muiden tasojen läpi. Taso antaa ymmärtää, että jokin luovuuden muoto toimii kaikilla muillakin tasoilla samalla, kun vuorovaikutetaan taidemuotojen kanssa ja prosessoidaan tietoa. Palikkateatterissa sekä esitys että koko konsepti ovat erittäin luovia. Esteettisesti esitys ikään kuin virtaa: aluksi se suuntautuu alhaalta ylös, sitten ylhäältä alas ja sitten ylös ja alas tasoja pitkin koko esityksen ajan. Musiikki, hahmot, kohtaukset, ehdotetut narratiivit sekä lopullinen valmis kuva kirjaimellisesti

virtaavat ja rakentuvat, ja kaikki tapahtumat johtavat loppuhuipentumaan: viimeinen pyöreä, aivoja edustava palikka asetetaan suuren hahmon päähän!

Lopuksi

Palikkateatteriesityksen katsominen ja palikkatyöpajaan osallistuminen voi olla terapeuttilinen kokemus. Palikoilla leikkiminen ja niistä rakentaminen voi olla hyvin mukaansatempaavaa ja henkisesti stimuloivaa. Kokemus voi herättää ajatuksia, muistoja ja tunteita, jotka johtavat näkemyksellisiin ja/tai ilmaisullisiin huomioihin ja keskusteluun. Osallistujat projisoivat omat elämäkokemuksensa palikoihin ja palikkaleikkiin. He reagoivat palikoiden ulkoiseen ärsykkeeseen, ja se saa aikaan ulkoisen ilmauksen sisäisestä sisällöstä. Tällainen toiminta on selvästi muutakin kuin viihdettä tai ajankulua. Se puhuu selvää kieltään siitä merkityksestä, mikä taiteilijoiden mukana ololla voi olla terapeuttilisessä yhteisötäiteessä tai kun taidetta sovelletaan terveydenhuoltoon.

Omakeva

PALIKKA-
TEATTERIN
MAHDOLLISUU-
DET VUOROVAI-
KUTUKSESSA

Marja Susi

Marja Susi on nukketeatteritaiteilija ja psykologi. Hän on työskennellyt myös taidekasvattajana ja yhteisötaiteilijana ja toimii Turun ammattikorkeakoulun Taideakatemiassa esittävän taiteen lehtorina. Halme ja Susi ovat työskennelleet yhdessä vuorovaikutteisen nukketeatterin parissa erilaisissa laitoksissa ja kouluissa vuodesta 2017 alkaen. He ovat toteuttaneet osallistavaa taidetyöskentelyä erilaisten nukketeatterimuotojen, kuten varjoteatterin, pöytä-nukkien, hahmon rakennuksen, käsinukkien ja palikkateatterin avulla. Susi ja Halme ovat kirjoittaneet aiheesta kaksi julkaisua: Kohtaamisia nukketeatterin keinoin – kokemuksia vuorovaikutteisesta nukketeatterista ja Vuorovaikutteinen nukketeatteri lasten ja nuorten taitojen edistäjänä.

PALIKKATEATTERI TAIDETYÖSKENTELYSSÄ

Nukke- ja esineteatteri asettuu hyvin vuorovaikutteiseen taidetyöskentelyyn erilaisten osallistujien kanssa. Nuken kohtaaminen edesauttaa usein tunteen kokemista hetkessä. Kun kohtaamme nuken tai vaikka palikoista rakennetun hahmon, muodostamme mielessämme nopeasti mielikuvan siitä, kuka tai mikä se on ja miten se toimii. Nuken tai hahmon visuaalisuus ja liikekieli mahdollistavat esteettisen kahdentumisen, jota tapahtuu teatterityöskentelyssä ²⁶. Samaan aikaan uskomme, että nukke tai erilaisista materiaaleista rakennettu hahmo on elävä, ja että se toimii ja tuntee meistä riippumatta, mutta tiedämme, että se ei ole totta. Nuken tai esineen turvin voimme tuntea asioita, joita ei suorassa ihmiskontaktissa ole aina helppoa tai mahdollista tuoda esiin. Nukke toimii välittäjänä ja tulkkina isojen, herkkien tai uhkaavien tunteiden ja osallistujan välillä. Se voi myös yllättää, olla anarkistinen ja yllyttää asioihin, joihin emme itse pysty! Nukke voi myös muuttaa hetkessä muotoaan. Mielikuvissamme voimme liikkua ajassa ja paikassa ²⁷.

Niin palikkateatterin kuin muunkinlaisen nukke- ja esineteatterin yhteydessä voimme puhua myös taiteen metaforisesta suojasta ²⁸. Tällöin esimerkiksi nukelle tai esineelle muodostuu tehtävä tai rooli, joka turvallisesti kuvastaa omaa tunnettamme ja ajatuksiamme ja auttaa meitä tunteen säätelyssä. Nukke toimii välittäjänä ja välineenä kuten instrumentti. Vuorovaikutteisessa nukketeatterissa teatterinukke tai esine toimii metaforisesti. Sen avulla voi ilmaista asioita, mutta se toimii myös itse suhteessa toisiin. Nukke voi kertoa tai tehdä asioita, jotka eivät olisi itselle mahdollisia. Myös omien tunteiden sanoittaminen ja toisen tilanteeseen eläytyminen voi olla helpompaa nuken välityksellä ²⁹.

Minun aikani: Ruutu

VUOROVAIKUTUS TAIDETYÖSKENTELYSÄ

Taide voi toimia avaavana tekijänä ja kommunikaation ja vuorovaikutuksen vahvistajana etenkin sellaisilla tunteiden kokemisen alueilla, joissa omia tunteita on hankala sanoittaa²⁸. Tunteista puhuminen ei ole aina meille tuttua. Tunteiden kohtaaminen voi myös olla eri syistä vaikeaa ja niistä puhuminen voi aiheuttaa ahdistusta. Apuna tässä voi toimia esimerkiksi turvallisesti ryhmässä yhdessä tekeminen ja vertaisosallistujien tuoma kannustus. Tunne voidaan rohkaista kohtaamaan tehtävien yhteydessä sellaiseen ja juuri sellaisella tavalla kuin se on itselle siinä tilanteessa mahdollista. Huomiot siitä, että tunteista puhuminen on mahdollista ja siitä, että tunteita voi nimetä aika erilaisistakin näkökulmista, toimivat kannustavana seikkana ryhmässä.

Taidetyöskentelyn puiteissa osallistujilla saattaa olla erityisiä haasteita joutuessaan heidän elämäntilanteistaan. Jokaisella itsesäätelyn taidot ovat yksilöllisiä, mutta joskus monista eri syistä tunteiden säätely, ilmaiseminen ja tunnistaminen saattaa olla haastavaa. Jotkut joutuvat ehkä ponnistelemaan enemmän säädelläkseen omaa toimintaansa, tarkkaavuutta ja aktiivisuutta sekä ymmärtääkseen ja ylläpitääkseen sosiaalisia suhteita. Tällöin myös tunteiden ymmärtäminen, ilmaiseminen ja niistä kertominen voi olla tavallista vaikeampaa ja siihen tarvitaan usein ohjaajan apua. Taiteilijan on hyvä aina tehdä itse myös samat tehtävät kuin osallistujienkin. Tällä tavoin luodaan tasavertaisempi suhde osallistujien kanssa. Ei siis ohjeisteta kaikkea ”annettuna” vaan yhdessä jakaen ja tehden. Palikkateatteri sallii nopean muodonmuutoksen ja erilaisten tasojen tuomisen oman tarinan jakamiseen hetkessä. Rakennettu asia tai kuva voi olla hyvin abstrakti tai metaforinen, mikä etäännyttää mahdollisesti liian realistisesti tai lähelle tulevista hankalista tunteista. Oman tulkinnan salliva ja leikin välityksellä tapahtuva rakentelu vapauttaa ilmapiiriin helposti lähestyttäväksi.

VUOROVAIKUTTEISEN NUKKETEATTERIN TYÖOTE

Varsinaista terapeutista nukketeatteria voidaan harjoittaa monenlaisissa yhteyksissä. Terapiatyössä nukketeatterista voidaan käyttää monia eri muotoja, joissa yhdistyvät taideterapian, leikkiterapian, draamaterapian, psykodraaman ja nukketeatterin teknikat ja periaatteet. Yksi terapeutin nukketeatterin muodoista, ”client directed puppet play” – asiakasjohteinen nukketeatterileikki, pohjautuu asiakaskeskeiseen lähestymistapaan leikkiterapiassa. Siinä asiakas rakentaa itse nuket spontaaniin teatterinukeilla leikkimiseen. Asiakas toimii käsikirjoittajan, nukkenäyttelijän ja ohjaajan rooleissa. Tarkoitus on, että asiakas johtaa ja terapeutti seuraa. Terapeutti ei tarjoa dialogia tai persoonallisuutta liikuttamalleen nukelle, vaan odottaa, että asiakas kertoo, mitä nukke sanoo ja miten nukke näyttelee. Tässä lähestymistavassa on tärkeä antaa asiakkaalle kokonaisvaltainen kontrolli ja sallia autenttinen nukkeleikki ja tarinankerronta. Tällä tavoin kukin pääsee ohjaamaan emotionaalisia konflikteja työstämällä todellisia tai symbolisia skenaarioita ³⁰. Toiminta edellyttääkin dialogisuutta ja pyrkimystä kohtaamiseen ja asioiden jakamiseen myötätuntoisesti ja yhdessä kokien. Osallistujia pidetään vastuullisina ja itsenäisinä toimijoina ja heitä rohkaistaan sosiaaliseen valtautumiseen samalla kun ohjaaja astuu asiantuntijan roolista yhteiseen jakamisen tilaan ³¹.

Vuorovaikutteinen nukketeatteri, kuten palikkateatteri, ei ole terapiatyötä, mutta siinä on elementtejä leikkiterapeuttisesta työotteesta. Siinä lähestytään tunteiden ilmaisua ja nimeämistä vapaan teatterileikin sekä osallistujista itsestään lähtevien aiheiden ja hahmojen pohjalta. Taiteilija toimii ohjaajan roolissa osallistaen ja mahdollistaen asioita. Käsin ajattelella eli rakentelemalla palikoista omia mielikuvia päästään tärkeällä tavalla maltilliseen ja tutkivaan tekemisen tapaan, joka toimii vastakohtana valmiille vastauksille ja nopealle työskentelyrytmille. Osallistujalle annetaan tilaa ja mahdollisuus omaan tulkintaan. Ohjaajan ote on mimeettistä samaistumista osallistajaan. Työtapaan ei kuulu erityinen tarve tulla valmiiksi tai käyttää valtaa ohjausti-

Surun tunne:
Kuollut hamsteri

lanteessa. Jokainen rakennettu muoto on erityinen ja arvokas.³² Osallistavan taide-työskentelyn ja vuorovaikutteisen nukketheaterin tavoitteet eivät ole siis terapeuttisia, mutta niillä saattaa olla samoja piirteitä taideterapeuttisen työn kanssa.

TUNNETAITOJEN MERKITYS

Kuten Roosa Halme aiemmin kirjassa kertoo, palikkateatterityöpajoissa tehdään muun muassa erilaisia tunteiden nimeämiseen liittyviä rakentelutehtäviä. Miksi tunteiden nimeäminen on tärkeää? Arjessa kohtaamme tunteiden ilmaisemiseen, tunnistamiseen ja säätelyyn liittyviä tilanteita päivittäin³³. Perustunteet ohjaavat meitä kohti myönteisiä ja meille kannattavia asioita ja tilanteita sekä toisaalta auttavat välttämään kielteisiä tai itsellemme vaarallisia tai vahingollisia asioita. Useimmat kokemamme tapahtumat herättävät meissä tunteita ja tunteet puolestaan vaikuttavat siihen, miten koemme asioita. Tunne vaikuttaa käyttäytymiseen ja käyttäytyminen tunteeseen. Toiminnan kautta saadaan tunteita näkyväksi ja niitä pystytään ottamaan esille ja nimeämään. Palikkateatterin tehtävät auttavat osallistujia toiminnallisesti nimeämään tunteisiin liittyviä mielikuvia ja tilanteita.

Tunteiden sanoittaminen ja tunnistaminen rauhoittaa mieltä ja meitä ympäröivillä ihmisillä on tässä tärkeä rooli. Etenkin pieni lapsi tarvitsee ohjaamista ja turvallisuuden tunnetta tunteiden käsittelyyn ja nimeämiseen. Kun tunteet tulevat hallitsemattomina ulos tai kun ne aiheuttavat liiallista ahdistusta, niitä on mahdoton tunnistaa. Kuten muitakin asioita, tunteiden tunnistamista ja säätelyä voi ja pitää opetella. Tunnetaitojen oppimisessa kukin meistä voi harjaantua paremmaksi. On mahdollista myös oppia tunnistamaan ja säätämään sopivaa vireystilaa, jotta siinä tunteminen tulisi mahdolliseksi. Tunteiden äärellä työskentely vain lyhyenkin hetken verran voi vapaut-

taa myös taidelähtöisessä ryhmätoiminnassa valtavasti energiaa ja kapasiteettia käyttöön.³¹

TUNNETEHTÄVÄT PALIKKATEATTERISSA ERILAISTEN OSALLISTUJARYHMIEN KANSSA

Etenkin pienemmille lapsille erilaisten tunteiden nimeäminen voi aluksi tuntua vaikealta, koska tunteiden käsitteellistäminen ei ole vielä heille tuttua samalla tavalla kuin nuorille tai aikuisille. Pienen lapsen on helpompaa kertoa tunteistaan myös toimien ja leikkien kuin puhuen. Aivojen etuotsalohkoissa sijaitsevat tunnesäätelyyn liittyvät alueet ovat lapsilla vasta kehitymässä ja siksi he tarvitsevat tunteiden säätelyn opeteluun aikuisen esimerkkiä ja tukea. Alakouluikäinen lapsi ei osaa vielä täysin tehdä selkeää eroa kuvitellun ja todellisen elämän tapahtumien välillä. Kielelliset ja käsitteelliset taidot eivät vielä ihan riitä tunteiden sanallistamiseen, vaikka sanavarastoa ja säätelytaitoja onkin jo karttunut³³.

Alakouluikäisille osallistujille voi sopia hahmojen rakentaminen yksinkertaisilla tekniikoilla kuten palikoilla, sekä pienten esitysten valmistaminen. Kun lapsi on itse rakentanut nukan tai hahmon, hänen kanssaan voi keskustella nukan välityksellä esimerkiksi nukan tunnetiloista ja elämästä. Tämä tapahtuu leikin kautta. Itseohjautuva teatterileikki ja sitä kautta toimiminen ovat lapsille luonteva tapa toteuttaa nukkekateatteritoimintaa. Palikkateatteri istuu hyvin pienelle lapselle tutun leikin ja rakentelun maailmaan ohjatusti.

Nuorten kanssa näkökulma tunteiden nimeämiseen löytyy enemmän itsenäisen toimijuuden kautta sekä etäännyttävällä ja metaforisella tasolla. Ohjaajan esimerkki, asettuminen yhdessä tekemiseen ja jakaminen rakentamalla toimii hyvänä kannustimena. Monet nuoret tuntuvat saavan hyvin kiinni erityisesti palikkateatterin

pelkistetystä ja nopeasti muotoiltavasta assosiatiiivisesta kielestä. Palikkateatterin avulla nuorille voi olla mahdollista sanoittaa tunnetilojaan ja niihin liittyviä muistoja, toiveita ja mielikuvia. Vaikkapa yläasteikäisen ajattelu tarvitsee ohjeistuksen ja sääntöjen sijaan ja rinnalle enemmän itsenäisen toiminnan haastetta. Kyky toimia mielikuvien varassa ennakoiden ja asettua toisen asemaan on jo kehittynyt. Käsin ajattelu ja moniaistisuuden herättelemisen mahdollistavat oman tulkinnan ja assosiatiiivisuuden, mahdollisuuden vapaaseen kuvan tai rakennelman muodostamiseen ³². Palikkateatteritehtäviä on rakennettu myös esimerkiksi ensi- ja turvakodin vanhempien ryhmässä, maahanmuuttajataustaisten nuorten ja lasten kanssa sekä yksilöllisesti osallistujan kanssa. Ryhmässä vertaisten tuoma esimerkki voi kannustaa oman kokemuksen jakamiseen ja näyttämään, että asioiden nimeäminen on mahdollista. Yksilöllisesti työskenneltäessä osallistuja voi saada arvokkaan kokemuksen nähdyksi ja kuulluksi tulemisesta yhteisen työskentelyn äärellä. Kokemukset palikkateatterista ryhmien ja yksilöiden kanssa ovatkin olleet rohkaisevia ja ne tuntuvat sopivan hyvin erilaisille osallistujille iästä, kulttuuritaustasta ja paikasta riippumatta.

Minä
maisemana:
Vesiputous

K O H T I P A L I K K A - T E A T T E R I - T U O K I O I T A

Roosa Halme

RAKENTAMISEN PROSESSISTA

Palikoilla voi rakentaa ja leikkiä monella tavalla ja erilaisissa rytmeissä. Toisille on ominaista heittäytyä rakenteluun, tarkastella prosessissa syntyviä muotoja ja assosoida vapaasti kun taas toiset saattavat päättää ennalta mitä rakentavat ja miten, pyrkien tietynlaiseen lopputulokseen. Yksi toteuttaa veistoksena vain yhdellä tai kahdella palikalla ja toinen saattaa käyttää oman teoksensa luomiseen kaikki käsillä olevat palikat. Jotkut rakentavat "varman päälle" niin, ettei rakennelma mitenkään voi kaatua tai sortua, ja toiset uhmaavat painovoimaa kokeillen voiko kuutio pysyä pallon päällä. Jotkut rakentavat kolmiulotteisia veistoksia ja jotkut mosaiikkeja tai muunlaisia lintuperspektiivistä katsottavia kuvia. Jotkut kirjoittavat palikoilla sanoja ja numeroita horisontaalisesti tai vertikaalisesti. Joskus toisen ryhmän jäsenen teos innoittaa kokeilemaan uusia raken-

nustapoja, kuten palikoiden ”värittämistä” puulajien mukaan, inspiroitumista toisiinsa nojaavista palikoista ja muotojen symboliikan seuraamista.

Jotkut useampaan palikkateatterituokioon osallistuneista saattavat jatkaa rakentamista edellisen kerran aiheesta ja kuljettavat jo kehitettyä tarinaa luonnollisesti eteenpäin. Esimerkiksi lapsi, joka oli rakentanut unelmakseen talon vuorenhuipulla, rakensi seuraavalla kerralla Mount Everestiä ja pihalle patsaspuistoa. Näiden ohelle, koko pöytää täyttämään rakentuivat myös parkour-rata, minecraft-rata ja muita läpi kuljettavia ratoja. Edellisellä kerralla luomalleen kilpikonnalle hän rakensi radaksi ikkunakasan, jonka katolla oli uima-allas ja liukumäki.

Erään palikkateatterituokioon osallistuneen nuoren kerrottiin toimivan tavallisesti täydellisyyttä tavoitellen, minkä vuoksi hänen oli ollut haastavaa saada esimerkiksi piirustustehtäviä valmiiksi. Palikoilla rakentaessaan nuori oli tekemiselleen arvollisempi ja sai moninaisista palikoista koostuvan maisemakuvansa valmiiksi muiden kanssa samoihin aikoihin. Palikoilla rakentaminen on suuntaa antavaa ja jättää katsojalle tilaa tarkentaa yksityiskohdat omassa mielessään. Tämä suojaa rakentajaa myös henkilökohtaisia ja arkoja asioita ilmaistaessa.

PALIKKATEATTERITYÖPAJAN OHJAAMISESTA

Palikkateatterituokoiden ohjaamisen keskiössä on luoda rentoutunut ilmapiiri, joka mahdollistaa luottamuksen ja hyväksynnän. Palikat muodostavat ympäristön, jossa ei voi epäonnistua, jossa ei ole virheitä, ei oikeaa tai väärää. Ekspressiivisessä taideterapiassa käytettävä ilmaisu prosessiin ja taiteeseen luottaminen on olennainen myös palikkateatterityöskentelyssä. Työskentelyn ytimessä on materiaalin, eli palikoiden, kuunteleminen. Osallistujia voi kannustaa tunnustelemaan, mihin asentoihin palikat

johdattavat ja millaisia asioita niistä juontuu mieleen. Palikoiden voi antaa viedä rakentelua intuitiivisesti eteenpäin.³⁴

Palikoilla rakentaminen käynnistää ajatukset, minkä jälkeen on helpompi jäsentää ja sanoittaa rakentamaansa. Osa rakentamisen yhteydessä kerrotuista tarinoista voi olla tosia ja osa rakentajan omaa mielikuvitusta. Kertomukset saattavat olla vanhoja muistoja, tuoreita tositarinoita tai haaveita siitä, kuinka rakentaja haluaisi asioiden olevan. Sillä, mikä on totta tai tarua ei ole merkitystä. Tärkeintä on kuunnella, mitä ihmisellä on jaettavaan ja tarjota läsnäoloa ja kokemus siitä, että juuri hänen kertomansa tarina on kuuntelemisen arvoinen.

Aikuisilla on usein taipumus etsiä hyötyä ja tarkoitusperää toiminnalle, jota he ovat toteuttamassa. Palikkateatteriesitys toimii sisäänheittäjän palikoiden maailmaan, mutta myös ilman esitystä on mahdollista uppoutua luovaan rakenteluun. Aikuinen tarvitsee tukea ja kannustusta palikoilla rakentamiseen, heittäytymiseen ja järjeistämisen unohtamiseen. Aikuisten kanssa voi tehdä sopimuksen siitä, että ”leikimme” ja tiedämme leikkivämme. Toisaalta palikoiden rakentaminen on hyvin konkreettista toimintaa, ja sen yhteydessä voi puhua leikkimisen sijaan veistoksen tekemisestä ja elämän hahmottamisesta. Aikuiselle voi myös tuoda esiin rakentelun toiminnallisen merkityksen, mikä voi helpottaa joidenkin kohdalla tekemiseen tarttumista.³⁵

Joillekin lapsille oman mielikuvituksen varaan heittäytyminen voi aiheuttaa ensin epäilyksiä. Kerran yksi lapsi koki, että laivan oli mahdotonta lentää ilmassa pöydältä toiselle. Rohkaisin häntä kuvittelemaan pöytien välille suuren aalokkon, joka kuljettaisi laivan toiselle pöydälle rakennetun laivan luo. Lapsi harkitsi asiaa hetken ja lähti sitten mukaan leikkiin. Lopulta kuviteltu aalokko täytti koko tilan ja jokainen ryhmän jäsen seilasi meressä omilla palikkalaivoillaan.

Rauhan tunne: Halaus äidin kanssa
sängyn laidalla.

PALIKKATEATTERITOIMINTAAN OSALLISTUMISEN TASOJA

Esityksen ja palikoilla rakentelun katsominen	Palikoilla rakentaminen	
	Palikoihin koskeminen (myös haistaminen, maistaminen)	
Oman rakentamisen nimeäminen ja suunnittelu ennen rakentamista tai rakentaessa	Muodonmuutokset ja teatterillisuus tai liike osana tekemistä	Oman rakentamisen nimeäminen
Oman itsen tai elämän kytkeminen rakentamiseen	Teosten ja niiden rakentamisen tarkastelu ulkopuolelta	

Huomioita palikkateatterituokioissa toistuneista rakentamisen tavoista ja tekniikoista:

- Torni, mahdollisimman korkeiden ylöspäin kohoavien rakennelmien rakentaminen
- Mosaiikki, palikoilla piirtäminen tai värittäminen pikselimäisesti
- Palikoilla kirjoittaminen kaksi- ja kolmiulotteisesti
-> kirjainten, sanojen ja lauseiden muodostaminen palikoista
- Muotojen toistaminen ja esim. meren pinnan luominen keskenään samanmuotoisia palikoita käyttämällä
- Suljettu ja avoin talo/huone (ikkunoilla tai ilman ikkunoita, katolla tai ilman kattoa)
- Ihmishahmon rakentaminen käyttämällä yhtä, kahta tai todella monta palikkaa
- Jotkut toistavat rakentamiaan muotoja useissa tehtävissä ja liittävät tehtävänratkaisun kehittämäänsä teemaan (esim. tornitalo, jalkapallokenttä)
- Ratojen rakentaminen ja pelillisuus
- Lemmikkieläimet (olemassa olevat tai toivotut)
- Mielikuvitukselliset kulkuvälineet

Jos olisin eläin juuri nyt:
Terhakka koira

TEHTÄVÄ - EHDOTUKSIA PALIKKATEAT- TERITUOKIOON

Nämä tehtävähdotukset ovat vapaasti muokattavissa ja laajennettavissa tarpeiden mukaan, ja niitä voi keksiä rajattomasti lisää. Palikkateatteritehtävät ovat muotoutuneet osin oman palikoilla pohdiskelun tuloksena, osin yhdistelemällä kokemiani teatteriharjoituksia ja osin vinkeistä, joita olen saanut esimerkiksi Matthew Bernieriltä. Uusia tehtäväideoita voi syntyä odottamattomina hetkinä.

Tehtäviä antaessani olen pyrkinyt siihen, etten avaa niitä liikaa tai anna esimerkkejä, jotta en johdattaisi osallistujaa minkään tietyn äärelle ja ettei vahingossaakaan tulisi oloa siitä, että jokin tapa toteuttaa tai ajatella tehtävä olisi oikeampi tai parempi kuin jokin toinen. Siinä tapauksessa, että osallistuja ei tunnu tarttuvan tehtävään jostakin syystä tai pyytää lisää neuvoja, olen pyrkinyt kommunikoidaan hänen kanssaan ja koitamme yhdessä herätellä ajatuksia tehtävän suuntaan. Mitään tehtävää ei ole tietenkään milloinkaan "pakko" tehdä, vaan toiminta pohjautuu täysin vapaaehtoisuuteen. Teoksista saa kertoa sen verran, mikä tuntuu sopivalta, eikä niistä tarvitse kertoa mitään, jos ei siltä tunnu.

ELÄIN

Jos olisit eläin juuri nyt, mikä eläin olisit?

Toimii yleensä mukavasti lämmittelytehtävänä.

Jos tämä tehtävä toteutetaan ryhmässä, voidaan rakentaa lopulta yhteinen eläintarha ja tehdä siellä kierros, jonka aikana jokainen saa esitellä oman eläimensä niin kuin haluaa.

OMA PERHE

Rakenna oma perhe niin kuin koet sen, omalla tavallasi. Muistakaamme, että perhe ei aina tarkoita vain ydinperhettä, vaan perhemuoto tai kokemus perheestä voi olla hyvin moninainen ja laaja.

Omakuva-tehtävää voi soveltaa myös esimerkiksi kaupunki- ja kotiseutusuunnitteluun tai erilaisissa työpaikoissa ja muissa suunnitteluun liittyvissä asiayhteyksissä. Asukkaita tai työntekijöitä voi kannustaa pohtimaan palikoilla rakentaen, miten he kokevat oman asuin-/työpaikkansa juuri nyt ja millaisia toiveita ja tarpeita heillä on sitä kohtaan tulevaisuudessa. Tehtäviä voi toteuttaa niin pienryhmissä (esim. Perheet tai työtiimit) kuin yksilöllisesti.

ITSELLE TÄRKEÄ PAIKKA

Jos tämä tehtävä toteutetaan ryhmässä, voidaan rakentaa teitä ja muita kulkuyhteyksiä paikasta paikkaan, yhteiseksi tärkeiden paikkojen verkostoksi.

<p>Maisema</p> <p>Jos olisit maisema, millainen maisema olisit?</p>	<p>Hyvän mielen hetki</p> <p>Millainen hetki on tuonut sinulle hyvän mielen? Miten olet saanut jonkun toisen hyvälle mielelle?</p>	<p>Hyvän olon hetki</p> <p>Millainen hetki on tuonut sinulle hyvää oloa? Onko tunne arkinen vai harvinainen?</p>
--	---	---

TUNNETEHTÄVÄT

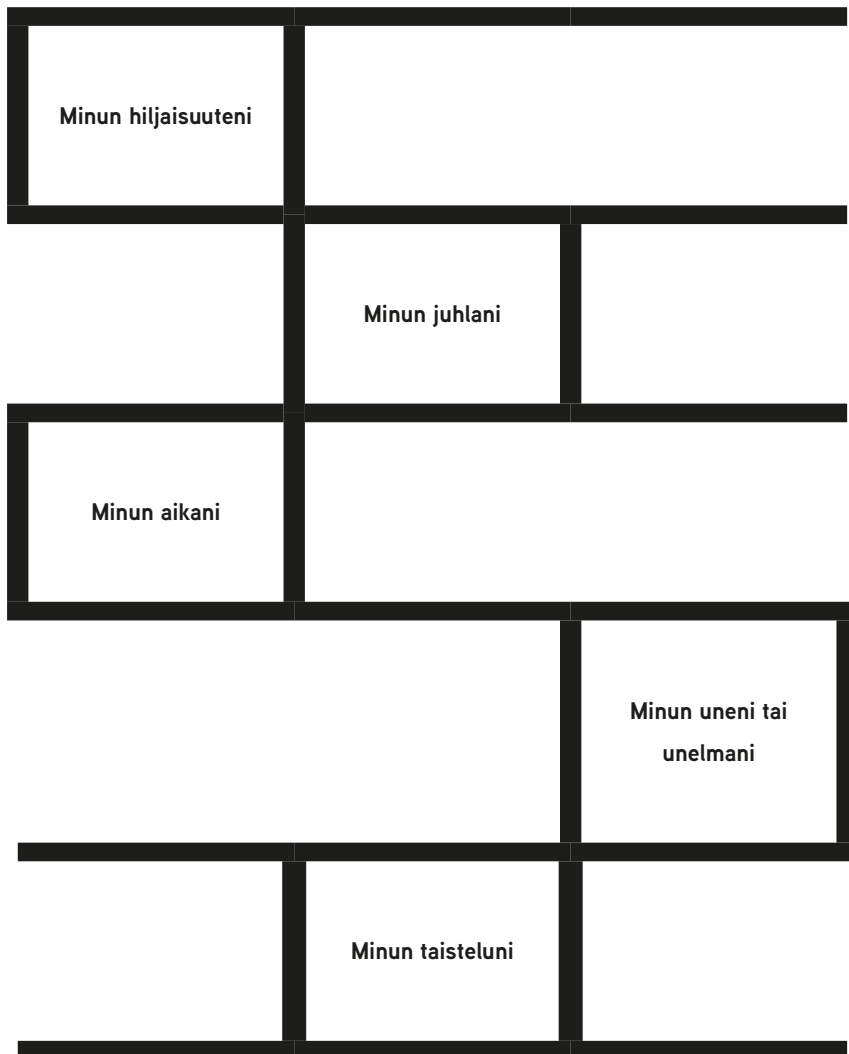
Rakenna hetki, jonka äärellä olet kokenut

- ilon
- surun
- pelon
- vihan/ärtymyksen
- rauhan tunnetta?

Etenkin negatiiviseksi koettujen tunteiden kohdalla voi rakentaa myös toisen teoksen ensimmäisen rinnalle: hetken, mikä on saanut aikaan tämän tunteen purkautumisen. Miten esimerkiksi pelon tai vihan tunne laantui?

Tunnetehtäviä voi jatkaa rakentamalla hetkiä, jolloin on kokenut esimerkiksi:

- kateuden
- vapauden
- häpeän
- jännityksen
- onnellisuuden
- pettymyksen
- hämmästyksen tunnetta

VAHVUUTENI

Mitkä ovat vahvuutesi? Missä olet hyvä? Missä olet kokenut olevasi hyvä?

Missä joku muu on sanonut sinun olevan hyvä?

HEIKKOUTENI

Mitkä ovat heikkoutesi? Missä olisi parannettavaa?

SAAVUTUKSENI TAI LÖYTÖNI

Mitä olet saavuttanut elämäsi aikana tai mitä olet onnistunut löytämään?

Mikä on ollut sinulle tärkeä saavutus tai löytö? Millaisia tunteita tämä saavutus tai löytö on aiheuttanut?

TAVOITTEENI

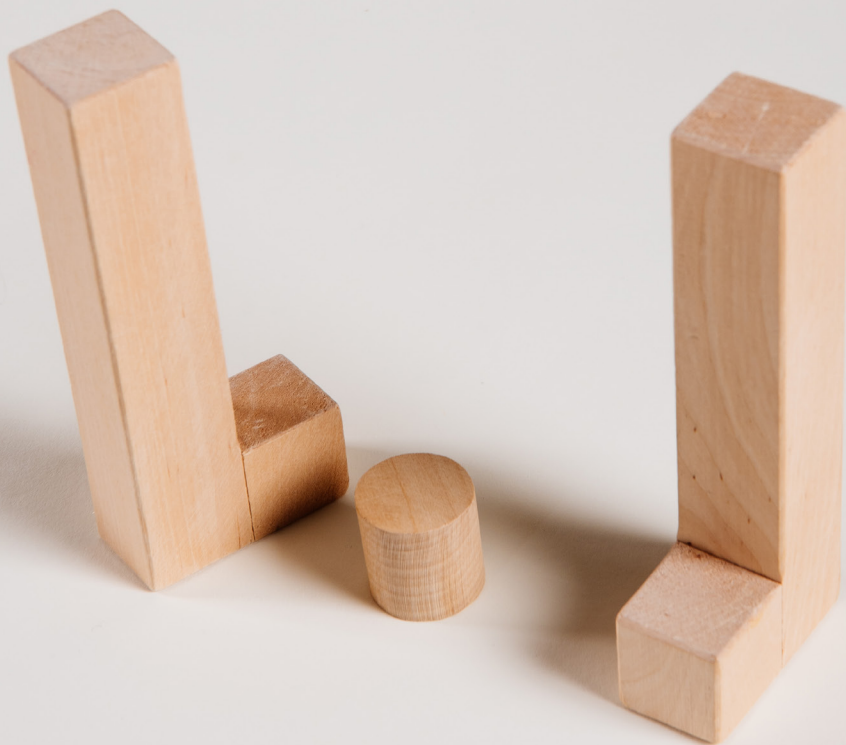
Rakenna kolme tavoitetta tulevalle vuodelle. Päämäärät voivat olla pieniä tai suuria.

VAPAA RAKENTELU MUSIIKKIA KUUNNELLEN

Valitkaa eri tyyliä musiikkikappaleita osallistujien toiveiden mukaan ja kuunnelkaa niitä rakennellessa. Voitte yhdessä pohtia, millaisia vaikutuksia musiikilla mahdollisesti on rakentamisen tapoihin, tuotoksiin tai tunnelmaan.

YHTEISVEISTOS

Rakentakaa teos yhdessä niin, että kukin lisää vuorotellen yhden palikan kuvaan, ilman kommentointia. Kun teos tuntuu itsestä valmiilta, kuka tahansa ryhmässä saa sanoa sen ääneen ja voitte päättää rakentamisen. Tarkastelkaa teosta yhdessä ja antakaa sille nimi. Keskustelkaa teoksen rakennusprosessista yhdessä, millaisia assosiaatioita se herätti synty-
mänsä eri vaiheissa?

Ilon tunne:
Jääkiekon
pelaaminen

L O P U K S I

Puiset palikat voivat olla kanava omiin tunteisiimme, olutiloihimme ja tarinoihimme. Palikat heijastavat paitsi mielenmaisemia, myös aikaamme ja kulttuurejämme. Niiden välittämät assosiaatiot kumpuavat jostain mielemme syvyyksistä ja herättävät kykymme kuvitella ja nähdä toisin. Käsien rakentaminen, käsittelemättömän puun koskettaminen, ”tyhjän” pyörittely käsissämme ja sille tilan antaminen tulla taas täydeksi, tuo vastapainoa aikaamme elektronisten ruutujen ja virtuaalitodellisuuden tarjoamaan yltäkylläisyyteen.

Kai Ruohonen on sanonut: ”Uskon ihmiseen. Ihmisessä on kaksi puolta, hyvä ja paha. Aika usein kuulee sanottavan, että ihminen on planeetan julmin peto. Voimme olla sitä, mutta ihminen on myös planeetan armeliain, armollisin ja myötätuntoa osoittavin otus. Ja jossain määrin pyrimme myös oppimaan virheistämme. Ihminen tuhoaa kyllä, mutta yrittää aina myös korjata. Jokainen meistä voi romahtaa, mutta jokainen voi myös koota itsensä takaisin uudeksi.”³⁶ Ihmisenmuotoinen jälleenrakennussarja ja Palikkateatteri, kuten puisten palikoiden maailma ylipäättään, ovat loputtomia jatkumoi- ta ihmisyyden lähteillä.

Toivon, että tämä kirja inspiroi lukijansa tovereineen puisten palikoiden ääreen rakentamaan, oivaltamaan, kokeilemaan, kaatamaan ja taas uudelleen rakentamaan, yksin ja yhdessä.

Roosa Halme

LÄHTEET

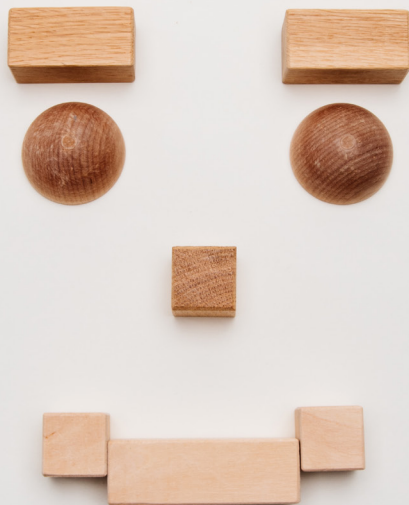
Rauhan tunne:
Nukkuminen

Osa lähteistä löytyy myös internetistä, mikä on mainittu lähdemerkinnän lopussa.

- ¹ Bernier, M. 2012. Puppetry in Therapy -luento, Nukketeatterin terapeuttiset mahdollisuudet –seminaari. KO-KOO-MO. Porin taidemuseo.
- ² Jurkowski, H. 2013. Aspects of Puppet Theatre. Palgrave Macmillan.
- ³ Wilson, G. 2003. Esittävän taiteen psykologia. Unipress.
- ⁴ Lintu, R. 2013. Leikki ja leikillisuus potentiaalisessa tilassa. Therapiea-säätiö.
- ⁵ Walton, K. 1990. Imagination. Stanford Encyclopedia of Philosophy. Internet
- ⁶ Aristoteles 335-322 e.a.a. Runousoppi. Otava 1982.
- ⁷ Gebauer, G. & Wulf, C. 1995. Mimesis: Culture Art Society. University of California Press.
- ⁸ Hirvonen, A. & Lindberg, S. (toim.) 2009. Mikä mimesis? Philippe Lacoue-Labarthen filosofinen teatteri. Tutkijaliitto.
- ⁹ Kegan, R. 1994. In Over Our Heads: The Mental Demands of Modern Life. Harvard University Press.
- ¹⁰ Sirkka, A. (toim.) 2017. TAITE - Taiteen ja teknologian yhdistämisellä hyvinvointia. SAMK. Internet
- ¹¹ Halme, R. & Susi, M. 2020. Vuorovaiutteinen nukketeatteri lasten ja nuorten tunnetaitojen edistäjänä. Aura of Puppets. Internet
- ¹² Hanna Majabacka. 2016. KOHTAAMISIA - Taidetoiminnan havainnointia Kotikunnaassa. Harjoittelutehtävä. Sosionomi (AMK) SV-harjoittelu. Turun ammattikorkeakoulu.
- ¹³ Lehtinen, S. 2012. Palikketeatterin terapeuttiset mahdollisuudet. KO-KOO-MO ry. Internet
- ¹⁴ Halme, R. 2016. Kiertuepäiväkirja. Halmeen kotiarkisto.
- ¹⁵ Kieff, J. & Wellhousen, K. 2001. A Constructivist Approach to Block Play in Early Childhood.
- ¹⁶ Halme, R. 2018. Nukketeatteritaitelijä moninaisissa työtiloissa. Taidetutka. 17.10.2018. Internet
- ¹⁷ KO-KOO-MO ry 2018. TOIVO -hankeraportti.
- ¹⁸ Salo-Chydenius, S. 1992. Toimintaterapia mielenterveytyyössä. VAPK-kustannus.
- ¹⁹ Lowenfeld, M. 1935/2008. Play in childhood. East Sussex, UK: Sussex Academic Press.
- ²⁰ Edwards, B. G. 2019. Play therapy: Far more than just play: Reciprocal and mutual interaction with children can catalyze healing and growth.
- ²¹ Rogers, C. R. 1942. Counseling and psychotherapy: Newer concepts in practice. Cambridge, MA: The Riverside Press. 21,22.
- ²² MacDonald, S., & Davis, K. 2001. Block play. Lewisville, NC: Gryphon House.
- ²³ Verywell Mind 2020. How bottom-up processing works. Internet
- ²⁴ Kagin, S., & Lusebrink, V. 1978. The Expressive Therapies Continuum. Art Psychotherapy, 5, 171–180.
- ²⁵ Hinz, L. 2009. Expressive Therapies Continuum. New York, NY: Taylor & Francis Group.

- ²⁶ Heikkinen, H. 2002. Draaman maailmat oppimisaalueina. Draamakasvatuksen vakava leikillisuus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. 97.
- ²⁷ Halme, R. & Susi, M. 2018. Kohtaamisia nukketeatterin keinoin. Aura of Puppets. 6. Internet
- ²⁸ Känkänen, P. 2013. Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa. Kohti tilaa ja kokemuksia. Helsinki: Helsingin yliopisto. 99. Internet
- ²⁹ Baker, R. 2013. Puppets and objects - medium and mediator. Sivut 103-117 julkaisussa Krappe, J. Parkkinen, T., Tonteri, A. (toim) MOVING IN! - Art-based Approaches in Work with the Youth. Turun ammattikorkeakoulun materiaaleja, 127. 110.
- ³⁰ Bernier, M., O'Hare, J. 2005. Puppetry in Education and Therapy: Unlocking Doors to the Mind and Heart. Bloomington: Author House. 09/2012.
- ³¹ Törmi, K., 2016. Koreografinen prosessi vuorovaikutuksena, Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu. Esittävien taiteiden tutkimuskeskus. Acta Scenica, 46. Helsinki. 50,57. Internet
- ³² Rusi-Pyykkönen, M. 2020. Hetkestä syntynyttä : suunnanmuutoksia ja uudenlaista otetta osallistavan teatterin käytäntöihin. Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu. Esittävien taiteiden tutkimuskeskus. Acta Scenica, 54. Helsinki. 198, 213. Internet
- ³³ Jääskinen, A-M & Pelliccioni, S. 2018. Mitä sa rageet? Lapsen ja nuorten tunnetaitojen tukeminen. Helsinki: Lasten keskus. 11,12.
- ³⁴ Koivula, M-E. 2014. Nukketeatterin terapeuttiset mahdollisuudet. Turun AMK:n Opinnäytetyö. Esittävä taide. Nukketeatteri. Internet
- ³⁵ Bowles, E. 2015. Isona minusta tulee lapsi: leikin ja leikkimielisyyden merkitys teatteri-ilmaisun ohjaajan työssä. Opinnäytetyö. Centria-ammattikorkeakoulu. 9. Internet
- ³⁶ Järvenpää, E. 2018. Kai Ruohosen haastattelu. Satakunnan Kansan. 12.8.2018. Internet

K I I T O K S E T

Omakuva

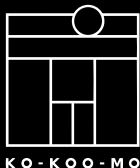
Suuri ja lämmin kiitos kaikille lapsille, nuorille, aikuisille ja vanhuksille, joiden kanssa olen saanut jakaa palikkateatterin ja palikoilla rakentamisen iloa, sekä suurelle joukolle ihmisiä ja tahoja, jotka ovat vuosien varrella tukeneet eri tavoin Palikkateatterin toimintaa. Ilman sinnikkäitä ja ehtymättömän luovia KO-KOO-MO-tovereitani Kaita ja Annukkaa Palikkateatteria ei olisi olemassa, heille kuuluvat loputtomat kiitokseni.

Sydämelliset kiitokset Matthew Bernierille ja Marja Sudelle sukelluksista palikoiden pyörteisiin pitkin matkaa. Myös aina tukevalle perheyhteisölleni ja ystävil leni sekä inspiroiville kollegoilleni kuuluvat lämpimät kiitokset.

Puiset palikat kutsuvat assosiaatioiden virtaan. Tyhjä palikka on täynnä loputtomia mahdollisuuksia. Palikka on yhtäaikaisesti viimeistelty muoto ja viimeistelemätön kappale, joka täydentyy, kun mielikuvitus luo sille merkityksiä. Palikoilla rakentamisen kokemus voi herättää ajatuksia, muistoja ja tunteita, jotka saattavat johtaa uusiin oivalluksiin ja keskusteluihin.

Palikkateatteri on taiteen kentällä syntynyt visuaalisen teatterin muoto ja menetelmä, jonka keskiössä on eri puulajeista veistetty Ihmisenmuotoinen jälleenrakennussarja. Palikkateatteri on vuorovaikutteista nukketeatteria, osallistavaa taide-työskentelyä, joka keskittyy osallistujan kohtaamiseen, tarinoihin ja dialogiin nukketeatterin keinoin itse kokien ja tehden.

Palikkateatterityöskentelyä on harjoitettu kouluissa, päiväkodeissa, lastensuojelulaitoksissa, vastaanottokeskuksissa, vanhainkodeissa, ensi- ja turvakodissa, kehitysvammaisten palvelutaloissa ja psykiatrisella osastolla. Tässä julkaisussa viimeisen 10 vuoden ajan palikoita pyöritellyt nukketeatteritaiteilija Roosa Halme pohtii palikkateatterin olemusta ja jakaa kokemuksiaan palikkateatterityöskentelystä erilaisissa ympäristöissä. Oman näkökulmansa palikkateatterin maailmaan avaavat myös palikoiden suunnittelija, kuvataiteilija Kai Ruuhonen, taideterapian professori Matthew Bernier ja psykologi, nukketeatteritaiteilija Marja Susi. Oppaan tarkoituksena on tarjota uusia ajatuksia ja keinoja vuorovaikutukseen eri ikäisten ja erilaisista kulttuuritaustoista tulevien kanssa.

ISBN 978-952-94-4308-6 (sid.)
ISBN 978-952-94-4309-3 (PDF)

